

İSTANBUL'UN ANTİKÇAĞ TARİHİ

Klasik ve Hellenistik Dönemler

Murat ARSLAN

ODİN YAYINCILIK

Telif hakkı olan içerik

İSTANBUL'UN ANTİKÇAĞ TARİHİ
Klasik ve Hellenistik Dönemler

Bu kitap, **DUMANKAYA**'nın
katkılarıyla basılmıştır

Telif hakkı olan içerik

ODİN YAYINCILIK
Eskiçağ Tarihi Dizisi: II
Murat Arslan
İSTANBUL’UN ANTİKÇAĞ TARİHİ
Klasik ve Hellenistik Dönemler

Yayınlayan ve Yöneten
Huriye ARSLAN-Murat ARSLAN

Kapak Düzeni
Aykan AKÇAY

Levent Print City
Birinci Baskı, Temmuz 2010

ISBN: 978-975-9078-05-8

Kapak Resmi: 18. Yüzyıl İtalyan Okulu ressamlarından,
“İstanbul’un Kuzeyden Panoromik Görüntüsü”

© Her türlü yayın hakkı saklıdır.

2010 Odin Yayıncılık

Aydıntepe Mah. Özek İş Merkezi D Blok no: 8 Tuzla,
34947, İstanbul

Tel.: 0 216 493 24 33 – 494 30 18 Fax: 0 216 493 27 38

e-mail: odinyayincilik@odincopy.com

www.odincopy.com

Telif hakkı olan içerik

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IX
Teknik Noktalar	X
Terimlere İlişkin Kısaltmalar Listesi	XI
Hellence Harflere İlişkin Transkripsiyon Listesi	XI
Standart ve Süreli Yayınlarla İlişkin Kısaltmalar Listesi	XII

GİRİŞ	1
-------------	---

- A. *KENTİN KURULUŞU:*
Efsanelerden Tarihsel Dönemlere
- B. *İSTANBUL BOĞAZI'NIN TARİHSEL COĞRAFYASI'NA*
GENEL BAKIŞ
- 1. İstanbul Boğazı'nın Oluşumu ve Bosporos Adı
- 2. Boğazın Uzunluğu ve Genişliği
- 3. Boğazın Şekli ve Akıntı

I. SİYASAL GELİŞMELER

1. KLASİK DÖNEM

- A. *DAREIOS'UN İSKİT SEFERİ* (İÖ. ca. 512):
Antikçağın ilk Boğaz Köprüsü
- B. *IONIA AYAKLANMASI* (İÖ. 499-İÖ. 494):
Byzantion ve Kalkhedon'un Baş Kaldırışı ve Boyun Eğişi
- C. *PERS-HELLEN SAVAŞLARI:*
Pausanias'ın Byzantion Hakimiyeti (İÖ. ca. 477/476)
- Ç. *BİRİNCİ ATTİKA-DELOS DENİZ BİRLİĞİ:* Byzantion ve
Kalkhedon'da Demokrasi Rejimi (İÖ. ca. 477-İÖ. 439)
- D. *PELOPONNESOS SAVAŞLARI* (İÖ. 431-İÖ. 404):
Byzantion ile Kalkhedon'daki Güçler Dengesi ve
Oligarşi Rejimi
- E. *BYZANTION'DAKİ İÇ ÇEKİŞMELER* (İÖ. 403):
Klearkhos'un Byzantion'daki Tiranlık Rejimi
- F. *ONBİNLERİN DÖNÜŞÜ* (İÖ. ca. 400/399):
Byzantion'un Ele Geçirilişi
- G. *THRASYBULOS'UN BYZANTION-KALKHEDON SEFERİ*
(İÖ. ca. 389) ve *ANTALKIDAS BARIŞI* (İÖ. 387):
Oligarşi'den Demokrasi'ye Geçiş ve Kentlerin Özgürlük-
Bağımsızlıklarının Tanınması

H.	<i>İKİNCİ ATTİKA-DELOS DENİZ BİRLİĞİ</i> (İÖ. ca. 378/377): Byzantion'un Konfederasyona Üye Olma ve Ayrılma Sebepleri	158
I.	<i>MÜTTEFİKLER SAVAŞI</i> (İÖ. 357-İÖ. 355)	163
J.	<i>MAKEDONYA KRALI II. PHILIPPOS'UN PERINTHOS ve BYZANTION KUŞATMASI</i> (İÖ. 340-İÖ. 339)	171

2. HELLENİSTİK DÖNEM

A.	<i>İSKENDER'İN ÖLÜMÜNDEN SONRA HELLENİSTİK KRALLIKLAR ARASINDAKİ MÜCADELELER</i> (İÖ. 323-İÖ. 280): Byzantion ile Kalkhedon'un Durumuna Genel Bakış	201
B.	<i>KUZEY İTTİFAKI</i> (İÖ. ca. 280)	220
C.	<i>GALAT İSTİLASI</i> : Galatların Byzantion Kuşatması ve Küçük Asya'ya Geçişleri (İÖ. ca. 278/277)	226
Ç.	Byzantion ve Kuzey İttifakı (İÖ. 266-İÖ. ca. 250)	238
D.	Byzantion'daki Ekonomik Kriz (İÖ. ca. 250-İÖ. 220)	249
E.	Byzantion'luların Bithynia Kralı I. Prusias ve Rhodos'lulara Karşı Savaşmalarının Nedenleri ve Sonuçları (İÖ. ca. 220/219)	251
F.	<i>ROMA'NIN DOĞU POLİTİKASI</i> (İÖ. ca. 225-İÖ. 120): Byzantion ve Kalkhedon	269
G.	<i>ROMA-MITHRADATES SAVAŞLARI</i> (İÖ. 89-İÖ. 63): Roma Taraftarı Byzantion ve Kalkhedon'un Bağımsızlık Mücadeleleri	304
1.	Pontos Kralı VI. Mithradates'in Kalkhedon, Kyzikos ve Byzantion Kuşatmaları (İÖ. 73-İÖ. 72)	326
H.	Byzantion'lu Sürgünlerin Kentlerine Geri Dönme Girişimleri (İÖ. 58) ve Macedonia <i>Proconsul</i> 'ü Lucius Calpurnius Piso Caesoninus'un Byzantion'u Yağmalaması (İÖ. 57-İÖ. 55)	347
I.	<i>ROMA İÇ SAVAŞLARI</i> : Byzantion ve Kalkhedon (İÖ. 49-İÖ. 31)	353

II. TOPLUMSAL YAPI

A.	<i>İDARİ YAPI ve TOPLUM</i>	359
B.	<i>EKONOMİ</i>	375
1.	Sikke Sistemi	383
2.	Tarım ve Hayvancılık	398
3.	Balıkçılık	407
C.	<i>KÜLTÜR TARİHİNDEN YANSIMALAR</i>	423

1. Kentteki Yapılar ve Surlar	423
2. Boğazın Trakya Yakası'ndaki Kültler ve Limanlar	451
3. Kyaneai Adaları	467
4. Boğazın Bithynia Yakası'ndaki Kültler ve Limanlar	474
III. SONSÖZ	495
METİNDE KULLANILAN ANTİK KAYNAKLARA İLİŞKİN	
KISALTMALAR LİSTESİ	505
BİBLİYOGRAFYA	
Haritaların ve Resimlerin Listesi	537
DİZİN	562
	563

Uğur Dumankaya'ya,

Telif hakkı olan içerik

ÖNSÖZ

İstanbul, tarihin her döneminde doğulular için batıya batılılar içinse doğuya ve kuzeye açılan bir kapı olmuştur. Aynı denizin sularıya arınan dünyanın iki yanı, başka hiçbir yerde İstanbul'da olduğu kadar birbirine yaklaşmaz. Onun iki kıta arasındaki bu doğal konumu, kenti tasvir etme çabasındaki pek çok yabancı gezgin ve araştırmacı için öncelikli ilgi alanını oluşturur. Bu entellektüel eğilim, bazen stratejik göndermeler barındıran askeri ya da idari öngörüler bazen incelikle süzölmüş felsefi görüşler içerirken çoğu kez baştan çıkarıcı bir romantizm ile kentin doğu ve batı dünyaları arasında geçit olma vasfını betimleme çabası güder. Onların, makul gerekçelere dayandırarak kenti köprü sıfatıyla imleyen yaklaşımlarına karşın; İstanbul bilinen en erken dönemlerden itibaren başlı başına bir iskan alanıdır. Başka bir deyişle gelip geçenlerin yanında, bu tarihsel derinliğin kültürel birikimlerini kimliklerinde taşıyan, gelenleri konuk edip gidenleri uğurlayan kadim bir İstanbul ve ötelenmiş bir İstanbullu vardır. Ne yazık ki onlar, Hagia Sophia ve Süleymaniye Camii'ni kucaklayan entellektüel ilgi ve akademik araştırma birikiminden bugüne değin kendi hisselerine düşen payı alamamışlardır. Bu eksiklik ilk bakışta, İstanbul tarihinin nispeten sınırlı bir sürecini tanımlıyor gibi algılansa da; asıl sorun, aynı zamanda batı uygarlığının da temellerinde yatan *humanitas* kavramı gibi değerli bir dünya görüşünün göz ardı edilmesinde açığa çıkar.

Bu kitap, İstanbul'un antikçağ tarihi gibi sınırsız uğraş ve sonsuz çaba gerektiren güç bir konuda eksikliklerin tespiti ve giderilmesi yolunda katkı sağlamak amacıyla atılmış küçük bir adımdır. Bu adım, bundan sonra konuyu çalışmak isteyen araştırmacılar için İstanbul'un Klasik ve Hellenistik Dönem Tarihi'ne ilişkin temel kaynakların sistematik biçimde bir araya getirilmesini görev edinir. Bu yönüyle çalışmanın ani bir heves ve son zamanlarda popüler olan akımın ürünü olmadığı vurgulanmalıdır. Zira, kitabın yazılmasına 2006 yılının sonbaharında Uğur Dumankaya ile Dragos sahillerinde yapılan bir yürüyüşte, çocukluk ve ilk gençlik yıllarımızın geçtiği İstanbul'a duyulan hayranlığa karşın, gerçekte onu ne kadar az tanıdığımızı keşfettiğimiz hoş bir sohbet sırasında karar verilmiştir.

Çalışmanın kitaplaşma aşamasında birçok kişinin katkısı olmuştur. Bunların başında, -bu kez- Dumankaya Holding Yönetim Kurulu Üyesi olma sıfatıyla Uğur Dumankaya gelir. O, dostça bir sohbeti fikir aşamasından yayımlanasiya değin aynı heyecan ve ilgiyle destekleyerek araştırmanın bu şekilde okuyucuya ulaşmasını sağladı. Gerek İstanbul'un antikçağ tarihi üzerine ilk çalışmalarına başladığımda gerekse çalışma süresince yaptığımız

sohbetler sırasında konuya ilişkin değerlendirmeleri ve esin verici görüşleri ile Dr. Gökhan Tıryaki bu kitabın şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Bununla birlikte, kitaplık çalışmaları ve manuskriinin gözden geçirilmesi sırasında, Akdeniz niversitesi’nden Yrd. Doç. Dr. Nihal Tner nen; Yrd. Doç. Dr. Ebru Akdoğu Arca, Yrd. Doç. Dr. Burak Takmer, Sevgi Sarıkaya (Doktora) ve İstanbul niversitesi’nden Yrd. Doç. Dr. Emre Erten çok büyük destek vererek, beni pek çok hatadan kurtarmış oldular. Benzer biçimde, İstanbul niversitesi’nden Prof. Dr. A. Vedat elgin, akademik hayatım boyunca yaptığım her çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da desteğini esirgememiştir. Antikçağ İstanbulu’nun ekonomisinden sosyal yaşamına değin pek çok konuda değerli araştırmalar yapmış ve halen çalışmalarına devam eden İstanbul niversitesi’nden Prof. Dr. Oğuz Tekin’e yaptığımız yararlı görüşmeler ve çalışmayı gözden geçirdiği için ötürü teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak, kitaptaki her çeşit hatadan tümüyle yazar sorumludur.

Nisan 2010/Antalya

Murat Arslan

Teknik Noktalar

Metinde kullanılan yer ve kişi adları Latince ve Hellence asıllarına uygun olarak verilmiştir. Standart, süreli yayınlar ve terimlere ilişkin kısaltmalar ile Hellence’lerin transkripsiyon listeleri çalışmanın başında; antik kaynaklara ilişkin kısaltmalar listesi ve bibliyografya ise, çalışmanın sonunda verilmiştir. Süreli yayınlarda, *L’anne philologique (Revue des publications pigraphiques relatives a l’antiquit romaine)*’in LXIV. cildinin (1996) 17-39. sayfalarındaki kısaltmalar kullanılmış; ancak burada bulunmayan bazı periyodikler için başka kaynaklardaki kısaltmalardan yararlanılmıştır. Alıntı ya da gönderme yoluyla doğrudan doğruya kullanılan antik yazarlar ve eserlerinin kısaltmalarında Türkçe ortografyadaki farklılıkları da göz önünde tutularak, H. G. Liddle-R. Scott (1968⁹, *A Greek-English Lexicon*) adlı sözlüğün XVI-XXXVIII ve *Das Grosse Lexikon der Antike* adlı eserin I. cildinin (1971) 20-41. sayfalarındaki ilgili kısaltmalar esas alınmış ve eserlerin değerlendirilmesinde kullanılan metin ve çeviriler ayrıca gösterilmiştir. Bibliyografya kısmında ise, metinde geçen tüm monografya ve makaleler yazar soyadı + yayın yılı biçiminde kısaltılmış olup, bir yazarın aynı yıl içinde çıkmış birden fazla eseri söz konusu olduğunda, eserlerin adları alfabetik sıraya konularak, bunlar (a), (b) etc. şeklinde ifade edilmiştir.

Telif hakkı olan içerik

Metinde Kullanılan Terimlere İlişkin Kısaltmalar Listesi

bk.	bakınız	İS.	İsa'dan Sonra
böl.	bölüm	km	kilometre
cm	santimetre	km ²	kilometre kare
ca.	<i>circa</i> /yaklaşık	krş.	karşılaştırınız
cat.	katalog	lev.	levha
Çev.	Çeviren	lib.	<i>liber</i> /kitap
col.	<i>columna</i> /kolon	loc. cit.	<i>locus citatus</i> /anılan yer
dn.	dipnot	loc. in.	<i>locus incertus</i> /belirsiz yer
Ed.	Editör	m	metre
et al.	<i>et alii</i> /ve diğerleri	m ²	metrekare
etc.	<i>et cetera</i> /ve ötekileri	n ^o	numara
fasc.	<i>fasciculus</i> /fasikül	op. cit.	<i>opere citato</i> /anılan eser
Fig.	Figür	p.	<i>pagina</i> /sayfa
fr.	<i>fragman</i>	pars	kısım, parça
gr	gram	sa.	sayı
graf.	grafik	str.	satır
har.	harita	s.v.	<i>sub voce</i> /adı altında
Haz.	Hazırlayan	vd.	ve devamı
ibid.	<i>ibidem</i> /aynı yer	vdd.	ve devamının devamı
İÖ.	İsa'dan Önce	vol.	<i>volumen</i> /cilt

Metinde Kullanılan Hellenic Harflere İlişkin Transkripsiyon Listesi

α	= a	ε	= e	μ	= m	σ, ζ	= s
αι	= ai	ει	= ei	ν	= n	τ	= t
αυ	= au	ευ	= eu	ξ	= ks	υ	= y
β	= b	ζ	= z	ο	= o	φ	= ph
γ	= g	η	= ē	οι	= oi	χ	= kh
γγ	= ng	θ	= th	ου	= u	ψ	= ps
γκ	= nk	Ι	= i	π	= p	ω	= ō
γχ	= nkh	κ	= k	ρ	= r, rh	·	= h
δ	= d	λ	= l				

Metinde Kullanılan Standart ve Süreli Yayınlarla İlişkin Kısaltmalar Listesi

<i>AAraş</i>	<i>Anadolu Araştırmaları</i> . Ankara.
<i>ABSA</i>	<i>The Annual of the British School at Athens</i> . London.
<i>Adalya</i>	<i>Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yıllığı</i> . İstanbul.
<i>AE</i>	<i>L'année épigraphique</i> . Paris.
<i>AHB</i>	<i>The Ancient History Bulletin</i> . Calgary.
<i>AJA</i>	<i>American Journal of Archaeology</i> . New York.
<i>AJAH</i>	<i>American Journal of Ancient History</i> . Cambridge, Massachusetts.
<i>AJPh</i>	<i>American Journal of Philology</i> . Baltimore.
<i>AM</i>	<i>Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Athenische Abteilung</i> . Berlin.
<i>ANRW</i>	<i>Aufstieg und Niedergang der römischen Welt: Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung</i> . Hrsg. von H. Temporini I vd. Berlin-New York 1972 vd.
<i>ANSMN</i>	<i>American Numismatic Society Museum Notes</i> . New York.
<i>AntCl</i>	<i>L'antiquité classique</i> . Paris.
<i>Ark.San.</i>	<i>Arkeoloji ve Sanat</i> . İstanbul.
<i>AS</i>	<i>Anatolian Studies</i> . Journal of the British Institute of Archaeology at Ankara. London.
<i>AST</i>	<i>Araştırma Sonuçları Toplantısı</i> . Ankara.
<i>Athenaeum</i>	<i>Athenaeum</i> . Studi periodici di letteratura e storia dell'antichità. Università Pavia. Pavia.
<i>ATL</i>	<i>The Athenian Tribute Lists</i> . B. D. Meritt- H. T. Wade Gery- M. F. McGregor, Harvard Uni. Press. Cambridge Massachusetts. Princeton, New Jersey, vol. I 1939, vol. II 1949, III 1950, IV 1953.
<i>AU</i>	<i>Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi</i> . Görsel, I-VI. İstanbul 1982.
<i>BabylChron</i>	<i>Babylonian Chronical. The Babylonian King List of the Hellenistic Period</i> . The cuneiform tablet (BM 35603=Sp. III 113) is in the British Museum. Translated Bert van der Spek. London.
<i>BAR</i>	<i>British Archaeological Reports</i> . Oxford.
<i>BCH</i>	<i>Bulletin de Correspondance Hellénique</i> . Paris, Athènes.
<i>Belleten</i>	<i>Belleten</i> . Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara.
<i>Berl. Cat.</i>	<i>Beschreibung der antiken Münzen: Taurische Chersonesus, Sarmatien, Dacien, Pannonien, Moesien, Thracien, Thracische Könige</i> . Ed. A. Sallet. Königliche Museen zu Berlin Bd. I. Berlin 1888.

BMC Pontus	<i>A Catalogue of the Greek Coins of Pontus, Paphlagonia, Bithynia and The Kingdom of Bosphorus.</i> W. Wroth, London 1889.
BMC Trace	<i>A Catalogue of the Greek Coins of the Tauric Chersonese, Sarmatia, Dacia, Moesia, Thrace etc.</i> B. V. Head, P. Gardner, R. S. Poole. London 1877.
BMC	<i>A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum.</i> B. V. Head, P. Gardner, G. F. Hill, W. Wroth <i>et al.</i> , I-XXX London 1837-1929.
BMGS	<i>Byzantine and Modern Greek Studies.</i> London, Massachusetts.
CAH	<i>The Cambridge Ancient History.</i> Ed. J. B. Bury, S. A. Cook. I-XII. Cambridge, London 1923-1996.
Chiron	<i>Chiron. Mitteilungen der Kommission für Alte Geschichte und Epigraphik des Deutschen Archäologischen Instituts.</i> München, Beck.
CIG	<i>Corpus Inscriptionum Graecarum.</i> Berlin 1825-1877. P. Dethier und I. H. Mordtmann=P. Dethier und I. H. Mordtmann, <i>Epigraphik von Byzantion und Constantinopolis.</i> Wien 1864.
CIL	<i>Corpus Inscriptionum Latinarum, consilio et auctoritate Academiae Litterarum (Regiae) Borussicae editum.</i> I-XVI. Leipzig, Berlin 1826-1843. Ed. Altera: Leipzig, Berlin 1893-. [Eserin birçok ek cildi bulunmaktadır].
CM	<i>Classica et Mediaevalia. Revue danoise de philologie et d'histoire.</i> Museum Tusculanum Press. Denmark.
CPh	<i>Classical Philology.</i> Chicago.
CQ	<i>The Classical Quarterly.</i> Oxford.
CRAI	<i>Comptes rendus de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres.</i> Paris.
DOP	<i>Dumbarton Oaks Papers.</i> Washington.
EA	<i>Epigraphica Anatolica.</i> Zeitschrift für Epigraphik und historische Geographie Anatoliens. Bonn.
FGrHist	<i>Die Fragmente der griechischen Historiker.</i> F. Jacoby. I-XV. Berlin-Leiden 1923-1958.
G&R	<i>Greece & Rome.</i> Oxford.
Gephyra	<i>Gephyra.</i> Zeitschrift für Geschichte und Kultur der Antike auf dem Gebiet der heutigen Türkei. İstanbul.
GRBS	<i>Greek, Roman and Byzantine Studies.</i> Durham.
Habis	<i>Habis. Journal devoted to ancient history, classical archaeology, and classical philology, published by the University of Seville.</i> Seville.
Hermes	<i>Hermes: Zeitschrift für klassische Philologie.</i> Wiesbaden.

<i>Hesperia</i>	<i>Hesperia: Journal of the American School of Classical Studies at Athens.</i> Athens.
<i>Historia</i>	<i>Zeitschrift für alte Geschichte; Revue d'Histoire Ancienne; Journal of Ancient History; Rivista di Storia Antica.</i> Stuttgart.
<i>HSPh</i>	<i>Harvard Studies in Classical Philology.</i> Cambridge, Massachusetts-London, England.
<i>I.Byzantion</i>	<i>Die Inschriften von Byzantion.</i> Ed. A. Lajtar. Bonn 2000 (IK 58).
<i>I.Délos</i>	<i>Inscriptions de Délos.</i> Ed. F. Durrbach-P. Roussel-M. Launey, et al. Paris 1911-1972.
<i>I.Didyma</i>	<i>Didyma II: Die Inschriften.</i> A. Rehm, Ed. R. Harder. Berlin 1958.
<i>I.Ephesos</i>	<i>Die Inschriften von Ephesos.</i> Ed. H. Wankel, R. Merkelbach et al., Bonn 1979-1984 (IK 11-17).
<i>I.Kalchedon</i>	<i>Die Inschriften von Kalchedon.</i> Ed. R. Merkelbach. Bonn 1980 (IK 20).
<i>I.Lampsakos</i>	<i>Die Inschriften von Lampsakos.</i> Ed. P. Frisch. Bonn 1978 (IK 6).
<i>I.Magnesia</i>	<i>Die Inschriften von Magnesia am Meander.</i> Ed. O. Kern. Berlin 1900.
<i>I.Nikaia</i>	<i>Katalog der antiken Inschriften des Museums von Iznik (Nikaia).</i> Ed. S. Şahin. Bonn teil I 1979; II/1 1981; II/2 1983; II/3 1987. (IK 9-10).
<i>I.Pergamon</i>	<i>Die Inschriften von Pergamon.</i> Ed. M. Fränkel. Berlin, vol. I 1980, vol. II 1895.
<i>I.Perinthos-Herakleia</i>	<i>Perinthos-Herakleia (Marmara Ereğlisi) und Umgebung: Geschichte, Testimonien, griechische und lateinische Inschriften.</i> Ed. M. H. Sayar. Wien 1998.
<i>I.Side</i>	<i>Side im Altertum: Geschichte und Zeugnisse.</i> Ed. J. Nollé, band I. Bonn 1993 (IK 43).
<i>I.Smyrna</i>	<i>Die Inschriften von Smyrna.</i> Ed. G. Petzel et al., Bonn 1982, 1987, 1990 (IK 23 ve IK 24, 1-2).
<i>IG</i>	<i>Inscriptiones Graecae, consilio et auctoritate Academiae Litterarum Borussicae ed. maior: I-IV., VII., IX., XI., XII., XIV.</i> Berlin 1873-1939.
<i>IGCH</i>	<i>An Inventory of Greek Coin Hoards.</i> Ed. M. Thompson, O. Mørkholm and C. M. Kraay. New York 1973.
<i>IGDOP</i>	<i>Inscriptions grecques dialectales d'Olbia du Pont.</i> Ed. L. Dubois. Geneva (Switzerland)1996.
<i>IGR</i>	<i>Inscriptiones Graecae ad res Romanas Pertinentes.</i> Ed. R. Cagnat-J. Toutain. I-IV. Paris 1906-1928.
<i>IK</i>	<i>Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien.</i> Bonn 1972-.
<i>ILLRP</i>	<i>Inscriptiones Latinae Liberae Rei Publicae.</i> Ed. A. Degrassi. Florence, vol. II 1963, vol. I 1965.

IM	<i>Istanbul Mitteilungen</i> . İstanbul.
IOSPE	<i>Inscriptiones antiquae orae septentrionalis Ponti Euxini Graecae et Latinae</i> . Ed. B. Latyshev. St Petersburg 1885-1901.
JESHO	<i>Journal of the Economic and Social History of the Orient</i> . Leiden.
JHS	<i>Journal of Hellenic Studies</i> . London.
JOAI	<i>Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien</i> . Wien.
JRS	<i>Journal of Roman Studies</i> . London.
Klio	<i>Klio</i> . Beiträge zur alten Geschichte. Berlin.
KP	<i>Der Kleine Pauly</i> . Stuttgart (München).
KST	<i>Kazı Sonuçları Toplantısı</i> . Ankara
MAMA	<i>Monumenta Asiae Minoris Antiqua</i> . Ed. W. M. Calder <i>et al.</i> , I-IX London 1929-1988.
Marm. Par.	<i>Marmor Parium. The Parian Marble. Translation B. The Paros Fragments</i> . Translated by G. Newing. Ashmolean Museum, Oxford University.
MBAH	<i>Münsterreichische Beiträge zur Antiken Handelsgeschichte</i> . St. Katherinen 1982-.
MEFRA	<i>Mélanges de l'École française de Rome: Antiquité</i> . Rome 1881-.
MEP	<i>Minima epigraphica et papyrologica</i> . Rome 1998-.
MHR	<i>Mediterranean Historical Review</i> . Ed. the Aranne School of History, Tel Aviv University. Jarusalem, London.
NC	<i>Numismatic Chronicle and Journal of the Numismatic Society</i> . London.
NZ	<i>Numismatische Zeitschrift</i> . Wien.
OCD	<i>The Oxford Classical Dictionary</i> . Ed. S. Hornblower and A. Spawforth. Oxford-New York 1996 ³ .
ODB	<i>The Oxford Dictionary of Byzantium</i> . Ed. A. Kazhdan <i>et al.</i> , vol. I-III. New York 1991.
OGIS	<i>Orientis Graeci Inscriptiones Selectae</i> . Ed. W. Dittenberger. I-II. Leipzig 1903-1905.
Olba	<i>Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisi Araştırma Merkezi (KAAM) Yayınları</i> . Mersin.
Oxyrh. Pap.	<i>Oxyrhynchus Papyri XIII</i> . Editit with Translations and Notes by B. P. Grenfell and A. S. Hunt. London 1919.
Pap. Cairo Zen.	<i>Zenon Papyri (Catalogue générale des Antiquités Egypt. Du Musée de Caire I-IV)</i> . Ed. C. C. Edgar. Paris 1925-1931.
Pallas	<i>Pallas. Revue d'études antiques</i> . Toulouse.
PBSR	<i>Papers of the British School at Rome</i> . London.

<i>Phoenix</i>	<i>The Phoenix: The Journal of the Classical Association of Canada</i> . Toronto.
<i>Pontica</i>	<i>Pontica. Muzeul de Istorie Nazional ăși Arheologie Constanta</i> . Constanta.
<i>RA</i>	<i>Revue Archéologique</i> . Paris.
<i>RE</i>	<i>Paulys Real-Encyclopadie der classischen Altertumswissenschaft</i> . Stuttgart (München).
<i>REA</i>	<i>Revue des études anciennes</i> . Bordeaux.
<i>RhM</i>	<i>Rheinisches Museum für Philologie</i> . Frankfurt am Main.
<i>RIN</i>	<i>Rivista Italiana di Numismatica Scienze Affini</i> . Milano 1888-.
<i>SEG</i>	<i>Supplementum Epigraphicum Graecum</i> (1-25 Leiden 1923; 26-7 Alphen 1979-80; 28 vd. Amsterdam 1982-.
<i>SGDI</i>	<i>Sammlung der griechischen Dialektinschriften</i> , vol. III. Ed. H. Collitz und F. Bechtel, Göttingen 1899.
<i>SIG³</i>	<i>Sylloge Inscriptionum Graecarum</i> . Ed. W. Dittenberger, <i>et al.</i> I-IV Leipzig 1883-1924.
<i>SNG</i>	<i>Sylloge Nummorum Graecorum</i> . London.
<i>TAPhA</i>	<i>Transactions and Proceedings of the American Philological Association</i> . Atlanta, Georgia.
<i>TAVO</i>	<i>Tübinger Atlas des Vorderen Orients</i> . Wiesbaden
<i>Türk Ans.</i>	<i>Türk Ansiklopedisi</i> . Ankara.
<i>TTK</i>	<i>Türk Tarih Kurumu</i> . Ankara.
<i>VDI</i>	<i>Vestnik drevnej istorii</i> (Journal of Ancient History). Moscow.
<i>ZPE</i>	<i>Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik</i> . Bonn 1967-.
<i>ZfN</i>	<i>Zeitschrift für Numismatik</i> . Berlin.

GİRİŞ

Bu kitap İstanbul'un Klasik-Hellenistik Dönem tarihi, tarihi coğrafyası ve toplumsal yapısını ele almaktadır. Kitabın amacı antik kaynaklar, epigrafik belgeler, nümismatik buluntular ile son zamanlarda ele geçen arkeolojik kalıntılardan elde edilen veriler ışığında, İstanbul Boğazı'nın her iki yakasında ikamet eden otokton halklarla bölgeye sonradan yerleşen kolonistlerin birbirleri ve dönemin önde gelen idari merkezleriyle kurdukları siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerini analiz etmektir.

Çalışma zaman bakımından Byzantion'un kuruluşu itibariyle Klasik-Hellenistik Dönemlerle sınırlandırılmıştır. Bu kronolojik sınırlandırmanın nedeni, İÖ. II. yüzyıldan itibaren Roma ile '*civitas foederata*' müttefik olan Byzantion'un, Roma İmparatorluk Dönemi'nde siyasal bağımsızlığını yitirmiş olmasından kaynaklanır. Bu bakımdan kentin ve bölgenin bundan sonraki tarihi esas itibariyle Roma imparatorluk ve eyaletler tarihi çerçevesinde ele alınmak zorundadır. Bununla birlikte, kentin sosyal yaşamına ilişkin bölümde, kültürel ardaletin bütün halinde kavranmasını sağlayabilmek amacıyla geniş bir perspektif sunulmuş ve Roma-Doğu Roma (Bizans) Dönemine ait başlıca mimari ve plastik eserler konuya dahil edilmiştir.

Byzantion'un Klasik-Hellenistik Dönem tarih ve kültürüne ilişkin günümüze ulaşan antik literatür bilgileri büyük ölçüde Hellen, Roma ve Doğu Romalı yazarlar tarafından kaleme alınmıştır. Bunlar içerisinde Klasik Dönem'de (İÖ. 510-İÖ. 334) Herodotos, Thukydides, Ksenophon, Aristoteles, Theophrastos, Demosthenes, Isokrates, Lysias, Pindaros ile Hellenistik Dönem'de (İÖ. 334-İÖ. 30) eserler veren Polybios, Cicero, Diodoros, Strabon ve Sallustius doğrudan kendi tanıklıklarını dile getirdikleri çalışmaları ile Byzantion ve Kalkhedon için temel başvuru kaynaklarını oluştururlar. Diğer yandan, Roma İmparatorluk Dönemi'nde (İÖ. 30-İS. 330) yaşayan Plinius, Polyainos, Frontinus, Memnon, Tacitus, Plutarkhos, Pausanias, Apollonios Rhodios, Athenaios, Arrianus, Cassius Dio ve Iustinus gibi yazarlar çalışmalarının kimi bölümlerinde ya da naklettikleri anekdotlar aracılığıyla konuya ilişkin aydınlatıcı bilgiler sunarlar. Buna karşın, onların tanıklıkları kentin kültür tarihsel serüveninin tutarlı bir bütün olarak kavranması yolunda yetersiz kalır. Zira onların hiçbirisi doğrudan Byzantion ve Kalkhedon tarihini konu edinmemiş; bununla birlikte yeri geldikçe, duydukları ya da kendilerinden önceki yazarlardan okuduklarını aktarmak suretiyle konuya eklenmişlerdir. Bu yazarlar içerisinde Byzantion'da yaşayan Dionysios ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Onun, Petrus Gyllius aracılığıyla günümüze ulaşan *Anaplous Bosphorou (Boğaz Boyunca Yukarı Doğru Deniz Seyahati)* adlı eseri, Bosporos yanında, Byzantion ve Kalkhedon'a ait canlı bir tasvir sunar.

İstanbul'un Klasik-Hellenistik Dönem tarihine yoğunlaşan bir araştırma, tarihçiyi ister istemez Doğu Roma kaynaklarına yöneltir ve onların geriye dönük aktarımlarını titizlikle gözden geçirmeyi zorunlu kılar. Bu kaynakların büyük bir bölümünü nispeten geç dönem eserleri oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle bu kitabın konusu olan dönemlerden yüzyıllarca –bazıları bin yıldan fazla– sonra yaşamış yazarların eserleridir. Bunlar arasında Ammianus Marcellinus, Procopius, Constantinus VII Porphyrogenitos kendi dönem tarihlerini anlatırken Byzantion ve Kalkhedon'un kendilerinden önceki dönemlerine ilişkin çok yönlü bilgiler sunmuşlardır. İzleyen süreçte, Malalas, Miletos'lu Hesykhios, Zosimos, Nikephoros Gregoras, Zonaras gibi yazarlar konuya bir tarihçi gözüyle bakarak bağımsız bilgiler aktarmış ve biyografik eserler kaleme almışlardır. Diğer yandan Eusebios, Philostorgios, Sokrates, Sozomenos'un çalışmalarında söylenceler ile tarihsel olayların birbirine bağlandığı kalıplaşmış yazın geleneği çerçevesinde İstanbul hakkında çok ve çeşitli bilgiler bulunur. Bu dönem içerisinde, başını Eusebios'un çektiği, Hieronymus, Malalas, Chronicon Paschale, Pseudo-Symeon; Porphyrios, Constantinus Manasses, Georgius Monachus gibi yazarlar tarihsel olayları, genellikle ahlaki ve dini yorumlar içeren ve bu yönüyle farklı eğilimleri yansıtan kronikon'lar (vakayiname'ler) nakletmişlerdir. Bu yazarlardan ayrı olarak, Byzantion'lu Stephanos, Miletos'lu Hesykhios ve Suda'ya da değinmek gerekir. Zira onların İstanbul hakkında sundukları bilgiler, öncüllerinin analitik ya da gelenekçi bakış açılarıyla biçimlendirdikleri kroniklerden bağımsızlaşarak, sözlük maddelerinden oluşmuş ansiklopedik kayıtlara dönüşmüştür.

Sonuç olarak, farklı tarih yazımı biçimlerini bünyesinde barındıran bu kaynaklar, İstanbul'un Klasik-Hellenistik Dönem iktisadi, idari ve beşeri tarihinin anlaşılması yolunda vazgeçilmez başvuru eserlerini oluştururlar.

Bu çalışmada, söz konusu yazın geleneğine ait hemen hemen bütün antik kaynakların titizlikle gözden geçirilmiş olması yanında; epigrafi, nümismatik ve arkeoloji gibi farklı disiplinlere ait güncel araştırma birikimi de öncelikli bir başvuru kaynağı olarak değerlendirilmiştir. İstanbul üzerine gerçekleştirilen araştırmaların belli bir süreklilik göstermemesi ve hali hazırdaki yayınların dağınık yapısı kentin Klasik-Hellenistik Dönem tarihinin bir bütün olarak kavranmasına engel teşkil etmektedir.

Bununla birlikte, Byzantion ve Kalkhedon'un kent ve kırsal yaşamından dinsel organizasyon ve yönetim şekillerine kadar her konuda ayrıntılı bilgiler edinilmesinde N. Fıratlı-L. Robert (1964, *Les steles funéraires de Byzance gréco-romaine avec l'édition et l'index commenté des épitaphes by L. Robert*. [= Bibliothèque archéologique et historique de l'Institut français

d'archéologie d'Istanbul XV]); A. Lajtar (2000, *Die Inschriften von Byzantion*. IK 58) ve R. Merkelbach (1980, *Die Inschriften von Kalchedon*. IK 20) tarafından yayımlanan epigrafik belge ve yazıt *corpus*'larının rolü büyüktür.

Byzantion'a ait nümismatik veriler kentin Klasik-Hellenistik Dönem ekonomisi ve sosyo-politik yapısının nasıl şekillendiğinin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Bu yönüyle, Byzantion'un tedavüle sürdüğü sikkeler üzerindeki lejantlar, sikkelerin dolaşımı ve alım gücü bir yandan kentin ekonomik yapısı hakkında bilgi edinilmesini sağlarken öte yandan iktisadi ve idari gidişatının kavranılmasına olanak sunmaktadır. Bunlara ek olarak, çeşitli tanrısal kimlikler ve mitolojik aktarımları tasvir eden sikkeler aracılığıyla Byzantion'luların dinsel yaşamının anlaşılması mümkün kılınabilmektedir. *Magistratus* inisialinin ya da monogramının bulunduğu üst basıklar ise, kentin siyasi yapısına ilişkin birinci elden önemli bilgiler vermektedir. Klasik-Hellenistik Dönem Byzantion'ununda basılan sikkelere ilişkin B. V. Head *et al.*, (1877, *A Catalogue of the Greek Coins of the Tauric Chersonese, Sarmatia, Dacia, Moesia, Thrace etc.*); A. Sallet (1888, *Beschreibung der antiken Münzen: Taurische Chersonesus, Sarmatien, Dacien, Pannonien, Moesien, Thracien, Thracische Könige*. Königliche Museen zu Berlin Bd. I); Schönert-Geiss (1970, *Die Münzprägung von Byzantion*. Teil I: Autonome Zeit; Teil II: Kaiserzeit, 1972); B. V. Head (1977³ *Historia Numorum: A Manual of Greek Numismatics*); S. Karwiese (1980, "Lysander as Herakliskos Drakonopnigon" NC 20 1-27) ve O. Tekin (1994, *Grek ve Roma Sikkeleri*. Yapı Kredi Koleksiyonu) *etc.* gibi eksperlerin yayımladıkları kitaplar ve makalelerden yararlanılmıştır.

Doğrudan epigrafik belgeler ya da nümismatik buluntular üzerine yoğunlaşan araştırma birikimi yanında, farklı disiplinlere ait verileri bir araya getirerek İstanbul tarihi üzerine yapılan araştırmaları sistematize eden ilk eserler H. Merle (1916, *Die Geschichte der Städte Byzantion und Kalchedon von ihrer Gründung bis zum Eingreifen der Römer in die Verhältnisse des Ostens*) ve W. P. Newskaja'nın (1955, *Byzans in der klassischen und hellenistischen Epoche*. Koehler/Amelang-Leipzig 1955 -Rusça 1953 edisyonundan çeviri-) adlı monografileridir. Bunlara, Doğu Roma öncesi İstanbul tarihine nispeten daha az yer ayırmakla birlikte, yörenin topografyası ve kültür tarihsel birikimini etrafıca ele alan W. Müller-Wiener'in (2002², *İstanbul'un Tarihsel Topografyası*. Çev.: Ü. Sayın) çalışması da eklenmelidir. Bununla birlikte, O. Tekin'in (2005³, *Byzas'tan I. Constantinus'a Kadar Eskiçağ'da İstanbul*) adlı el kitabı, Byzantion'un antikçağ tarihine, kültürüne ve ekonomisine ilişkin kısa; ama değerli bilgiler sunmaktadır. K. Hanell'in (1934, *Megarische Studien*) adlı eseri ise, Byzantion ile doğrudan ilişkisi olmasa da kentin kuruluş süreci ve sosyal yaşamına ilişkin değerlendirmeler

Telif hakkı olan içerik

ve karşılaştırmalar yapılarak belli sonuçlara ulaşılması açısından yararlı olmuştur. E. Oberhummer *et. al.* (1970² “Byzantion”. *RE* III/1 (1970²) *col.* 1116-1158) tarafından kaleme alınan sözlük maddesi Byzantion’a ilişkin temel bilgilere erişilmesi açısından halen başvuru kaynaklarından biri olma özelliğini kaybetmemiştir.

Kitap esas itibarıyla, Giriş, Siyasal Gelişmeler, Toplumsal Yapı ve Son söz olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Kentin Kuruluşu ve İstanbul Boğazı’nın Tarihsel Coğrafyası üzerine bilgiler verilmiştir. Kronolojik olarak düzenlenmiş olan Siyasal Gelişmeler bölümü, Klasik ve Hellenistik dönemler olmak üzere iki ana kısma ayrılmıştır. Kentin Klasik Dönem Tarihi, Pers Kralı I. Dareios’un İÖ. ca. 512 yılında İstanbul Boğazı’nda kurdurduğu köprü üzerinden geçerek İskit Seferi’ne çıkmasından, İÖ. 440-İÖ. 439 yılında Makedonya Kralı II. Philippos’un Perinthos ve Byzantion Kuşatması’na kadarki dönemi ele almaktadır. Hellenistik Dönem Tarihi ise, İskender’in ölümünden sonra Hellenistik krallıklar arasındaki mücadeleler sırasında Byzantion ve Kalkhedon’un durumuna genel bakıştan (İÖ. 323-İÖ. 280) başlayarak Roma İç Savaşları sırasında Byzantion’un oynadığı (İÖ. 49-İÖ. 31) role kadarki olayları anlatmaktadır. Üçüncü bölümde, Byzantion siyasal yaşamının iç dinamikleriyle ilişkili olarak kentin idari ve toplumsal yapısı yanında Ekonomi başlığı altında sikke sistemi, tarım, hayvancılık ile balıkçılık işlenmiştir. Kültür Tarihinden Yansımalar başlığı altında ise, kentteki yapılar ve surlar ile boğazın Trakya ve Asya yakasındaki kültürler ve limanlara ilişkin bilgiler bir araya getirilmiştir. Kitap Byzantion’un siyasal tarihine ve toplumsal yapısına ilişkin genel bir değerlendirmeye son bulmaktadır.

A. KENTİN KURULUŞU: **Efsanelerden Tarihsel Dönemlere**

Bütün ünlü kentlerin kuruluşları, tarihi verilerle kanıtlanamayan şiirsel ya da mitolojik hikayelerle süslenmiştir. Söz konusu kentlerin kuruluşlarından önceki zamanlara ait olan bu efsaneler, esas itibariyle insanlarla tanrısal olguları karıştırarak kentlerin başlangıçlarına değer katmak isteyen antikçağ yazarlarının ortaya attıkları söylencelerdir. Bu çeşit öykülerde çoğu zaman efsanenin nerede bitip tarihin nerede başladığı belli olmaz. Zira mitoloji ile tarih bir defa birbirine karışmaya görsün, ondan sonra bir daha onları birbirinden ayırmak kolay olmaz. İstanbul açısından da durum böyledir.

Troya Savaşı'ndan önceki dönemleri anlatan, İÖ. II. binyıl efsanelerinden birinde İstanbul Boğazı'nın isimlendirilmesine ve kentin 'kurucusuna' (= *oikistes/ktistes* [οἰκιστής/κτιστής]) ilişkin şöyle bir söylence vardır: Argos Kralı Inakhos'un güzel kızı Io, aynı zamanda kentin Hera Tapınağı'nın rahibelerinden biridir. Bir gün Zeus, Io'yu görür ve ona âşık olur. Genç kızı sık sık ziyaret etmeye başlar. Fakat kısa süre içinde Hera, Zeus'un Io'ya olan tutkusunu fark eder. Tanrıçanın kıskançlığı zamanla yerini öfkeye bırakır. Bunun üzerine Zeus sevgilisini eşinin gazabından korumak için beyaz bir ineğe çevirir. Hera'ya ise, bu hayvanla hiçbir şekilde ilişkiye girmediği/ girmeyeceği konusunda güvence verir. Ancak tanrıça kocasının sözlerine inanmaz. Hayvanın kendisine verilmesini ister. Nitekim Io'yu alır. Bir akrabası olan yüz gözlü dev Argos'un gözetimi altına verir. Bu durumdan rahatsız olan ve sevgilisine acıyan Zeus, habercisi Hermes'i gönderir. Hermes devi büyüleyerek öldürür¹. Buna kızan Hera, Io'ya işkence etmek için, bu kez ona bir at sineği musallat eder. Sinek, inek kılığındaki Io'nun böğrüne yapışıp ısırıkça, onu çılgına çevirir. Bir yandan doğum sancısı çeken diğer yandan da başına Hera tarafından musallat edilen sinek tarafından rahatsız edilen Io, bu şekilde kaçarak birçok yeri aşar. Trakya üzerinden geçer². Sonunda Kydaros³ (Alibeyköy Deresi) ile Barbyes⁴ (Kağıthane

¹ Apollod. *bibl.* II. 1. 3; Hes. *Mil. Patr. Const.* 6; Ovid. *Met.* I. 583-721. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Schol. Hom. *Il.* II. 103; Schol. Aesch. *Pr.* 651; 786; Paus. I. 25. 1; III. 18. 13.

² Apollod. *bibl.* II. 1. 3 dn. 6; Hes. *Mil. Patr. Const.* 7-8; ayrıca bk. Aiskh. *Suppl.* 540-545; Ovid. *Met.* I. 724 vdd.; *Etym. Magn.* s.v. Βόσπορος=Bosporos.

³ Dion. Byz. II. 3 fr. 18; Hes. *Mil. Patr. Const.* 3; 8=fr. IV. 19; 48. Ayrıca bk. Müller 1990², 28 fr. 18.

⁴ Barbyes kimilerine göre, Byzas'ın evlendiği Phidaleia'nın babası (Malal. *chron.* 320-321; Chron. Pasch. I. 493-494); kimilerine göre, Byzas'ın eğitmeni; kimilerine göre, Iason ile birlikte Argo Gemisi'yle Kolkhis'e giden gemicilerin sefer komutanı; kimilerine göre

Deresi) ırmaklarının Khrysokeras'ın (Altınboynuz=Haliç) bitimindeki balçık denize döküldükleri Smystra⁵ (Eyüp) adı verilen yere gelir. Burada Zeus ile olan ilişkisinden bir kız çocuğu dünyaya getirir⁶. Byzantion'lu Dionysios⁷, bir at sineği tarafından rahatsız edilmeye devam eden ineğin, daha sonradan Byzantion'un kurulacağı burna doğru kaçtığını ve oradan su geçidini aştığını kaleme alır. Bundan dolayı boğazın Bosporos “İnek geçidi” (Boğaziçi)⁸; burnun ise, Bosporos Akra “Bosporos Burnu” (Sarayburnu) adını aldığını ifade eder. Ardından at sineğinin dürttüğü ineğin Bosporos Burnu'ndan yüzerek, Avrupa'yı Asya'dan ayıran boğazdan geçmiş olduğu söylencesinin halk arasında yaygın olduğunu anlatısına ekler⁹.

Io'nun Kydaros ile Barbysses ırmaklarının yakınlarında doğurduğu bebeği, bu civarda oturan Smystra adlı bir kadın bularak evlat edinir. Bu kıza dadılık yaparak onu büyütür. Annesinin dönüşümünün izlerini taşıyan çocuğun alnında boynuz biçiminde çıkıntılar olması nedeniyle, ona Keroessa “boynuzlu” adı verilir¹⁰. Keroessa genç kızken, güzellikte Trakya kızlarını aştığı için Poseidon ona âşık olur. Keroessa'nın deniz tanrısıyla olan ilişkisinden adeta bir tanrı gibi onurlandırılan Byzas adında bir oğlu olduğu rivayet edilir¹¹.

Byzas¹² adı çok eskidir. Trakya kökenlidir¹³. Bu nedenle, kentin ilk efsanevi hikayeleri de Trakyalılarla ilişkilidir¹⁴. Yerel bir efsaneye göre,

ise, yerel bir kahramandır (Dion. Byz. II. 3 fr. 18). Bu bakımdan ırmağın kime izafeten bu şekilde adlandırıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Nikephoros (*Brev. Hist.* 14; 18) tarafından Barbyssos; Malalas (*chron.* 321) ve *Chronicon Paschale* (I. 493-494) tarafından Barbysios olarak adlandırır. P. Gyllius'a (*Bosp.* II. 3) göre, 15 mil uzunluğundadır. Genişliği 10 mil boyunca aynıdır. O kadar yavaş akar ki, hiçbir bölümde hareket ettiği fark edilmez. Ama o kadar derindir ki; tüm yaz boyunca köprüsüz geçilmez. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Hes. Mil. *Patr. Const.* 3; 8.

⁵ Bu yer ismini, oradaki Smystra Sunağı'ndan (günümüzde, Eyüp Ensari'nin şifalı olduğuna inanılan suyu ile türbesinin bulunduğu alan: Özbayoğlu 2003, 110 vd.) alır. Söylenceye göre Smystra, Byzas'ın annesi Keroessa'nın dadısıdır (Dion. Byz. II. 3 fr. 18). Miletos'lu Hesykhios'a (*Patr. Const.* 3; 5; 8; 15) göre ise, dadının ismi Semestra olup aslında bir *nymphē* (su perisi)'dir.

⁶ Hes. Mil. *Patr. Const.* 8.

⁷ Gyllius *Bosp.* I. 2 fr. 2; ayrıca bk. Dion. Byz. I. 3 fr. 3; Eust. *Comm. in Dion. Per.* 140-141; *Etym. Magn.* s.v. Βόσπορος=Bosporos.

⁸ Amm. Marc. XXII. 8. 13.

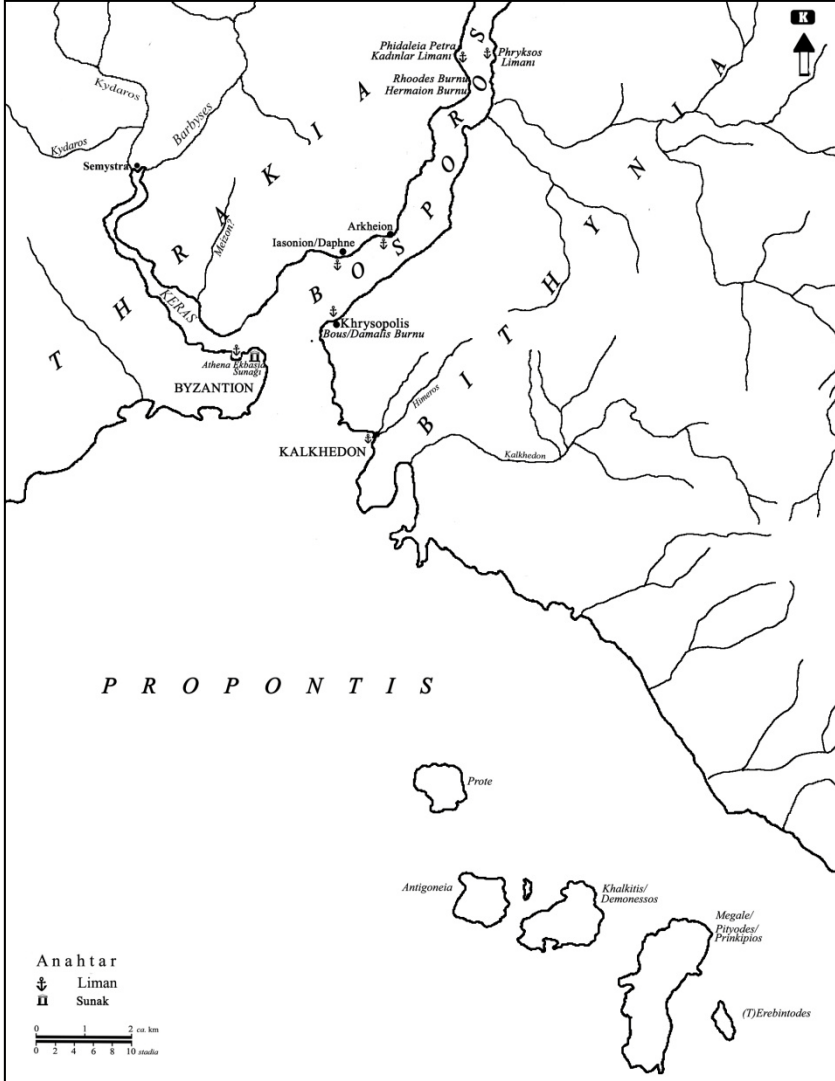
⁹ Dion. Byz. II. 1 fr. 7; ayrıca bk. Eust. *Comm. in Dion. Per.* 140-143.

¹⁰ Dion. Byz. II. 3 fr. 18; Hes. Mil. *Patr. Const.* 8.

¹¹ Dion. Byz. II. 3 fr. 18; Hes. Mil. *Patr. Const.* 9; ayrıca bk. Philostr. *vit. Soph.* I. 24. [528] dn. 1; Proc. *de Aedif.* I. 5. 1; *Etym. Magn.* s.v. Βύζαντες=Byzantes.

¹² Dagron 1984, 44 vdd.; 62 vd.; Miller 1970², col. 1158 vdd.

Telif hakkı olan içerik

¹³ Tomaschek 1970², col. 1158; Miller 1970², col. 1158.

Byzantion'un Trakçadan gelme adı, daha sonradan bölgeye koloni kurma amaçlı gelen Hellenler tarafından efsaneleştirilerek Megara'lı kahraman Byzas ile synkronize edilmiştir. Daha detaylı bilgi ve tartışmalar için bk. Georgacas 1947, 349 vdd.

¹⁴ Hes. Mil. Patr. Const. 9-11.

III. SONSÖZ

İstanbul'un tarihsel birikiminin kavranılmasına olanak sunacak arkeolojik kazılar umut edilenin aksine son derece sınırlıdır. Bilinen az sayıdaki araştırma, kentin Prehistorik dönemlerindeki iskan tarihine işaret eden, Yarım-burgaz, Halkalı, Pendik/Fikirtepe gibi belli başlı yerleşimlerden ibarettir. Bu kitabın ilgi alanını oluşturan tarihsel süreçler söz konusu olduğundaysa onun somut yansımalarını belgeleyen materyal kültür kalıntıları neredeyse yok denecek kadar azdır. Bunda modern Sarayburnu ve Kadıköy'ün iskan edildiği topografyanın binlerce yıla yayılan yoğun yerleşim stratigrafisinin payı büyüktür. Bu nedenle halihazırdaki çalışma için yazılı kaynaklar eşsiz bir hazine konumundadır. Kimi ustalıkla betimlenmiş kimiye üstünkörü biçimde nakledilmiş olaylar silsilesiyle bezenmiş bu değerli hazine baştan çıkarıcı olduğu kadar sancılı bir değerlendirme sürecini de beraberinde getirmektedir. Zira ilkin tarihsel olgularla mitolojik söylencelerin birbirinden ayrımı ardındansa nakledilen anlatı kurgusunun, olaya taraf olan her iki topluluk içinde eşdeğer geçerliliğe sahip olup olmadığının tespit edilmesi çoğu zaman mümkün olamamaktadır. İstanbul'un kuruluşu söz konusu olduğunda kurucu Byzas ve kuruluş süreci bağlamında, bu kez Megara'lı göçmenler/kolonizatörlerin yöredeki etkinliklerini konu edilen anlatılar bu türden bir sorun alanının tasviri için uygun birer örnek oluştururlar. Onlar açık ve doğal bir şekilde olaylara '*prohellenik*' bakış açısıyla yaklaştıklarından göze çarpan bir şekilde bölge üzerinde kendi varlıklarını meşrulaştıracak bir yaklaşım sergilerler. Modern araştırmalarda sıklıkla görülen bu önkabul, yörede ikamet eden otokton halkları görmezden gelmek anlamına gelir. Sunulan çalışma bu yönüyle öncüllerinden ayrılarak yöreyi iskan eden Megara'lıların, bölgede şu ya da bu şekilde örgütlenmiş otokton toplulukların inisiyatifleri çerçevesinde var olabildikleri görüşünün de dikkate alınmasını önerir. Nitekim, aksi yönde bir eğilim yörenin yerel topluluklarını yok saymak anlamına gelebilir ki, bu durum tarihi yansızlığa ters düşen bir yaklaşım tarzı olacaktır.

Gerçekten de İstanbul'un tarih sahnesine çıkması herhangi bir kehanetin ya da söylence kahramanın başından geçen serüven dolu ya da trajik kaynaklı hikayeler perspektifinden kavranamaz. Buna karşın İÖ. VII. yüzyılın sosyal, politik ve ekonomik yapısının dayattığı bir zorunluluk olarak algılanabilir. Hiç kuşkusuz bu zorunluğu Ege kültür coğrafyasının, İÖ. VII. yüzyılın ilk yarısında gereksinim duyduğu hammadde kaynaklarını Karadeniz'in verimli toprakları ve maden yataklarından karşılaması oluştuyordu. Bu sürecin İstanbul'dan bağımsız düşünülmesi, kentin stratejik konumu itibarıyla pek de mümkün değildir.

Ege kültür alanının İÖ. VII. yüzyılda giderek kuzeye doğru genişleyen etki alanının Marmara, Boğazlar ve Karadeniz'in iktisadi, siyasi ve sosyal yaşamında bir takım değişiklikleri beraberinde getirdiği görülmektedir. İÖ. VII. yüzyılın ilk yarısında Megara teşebbüsüyle kurulan kolonilerde izlendiği üzere Byzantion ve Kalkhedon'da da ana kente benzer oligarşik/aristokratik yönetim şeklinin benimsendiği düşünülebilir. Bununla birlikte zaman içinde Küçük Asya, Adalar ve Hellas'ın değişik kentlerinde –Miletos, Atina, Samos, Mitylene, Korinthos, Megara– olduğu üzere Byzantion'da yönetim tiranlar tarafından ele geçirilir. Byzantion'da tiranlık rejiminin ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte kentin, İÖ. VI. yüzyılın son çeyreğinde Pers Kralı I. Dareios'la müttefik Ariston adlı bir tiran tarafından yönetildiği görülmektedir. Dareios'un İÖ. 512 yılındaki İskit Seferi'nin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından sefer sırasında takındıkları olumsuz tavrıdan mı; yoksa olası bir İskit istilasında taraf değiştirebilecekleri ihtimalinden midir bilinmez, Pers kralının bölgeye ve bazı eski müttefiklerine karşı bakış açısı değişir. Bu yüzden Byzantion, İÖ. ca. 510 yılında Marmara ve Gelibolu Yarımadası'ndaki birçok yerleşim ile Lemnos ve Imbros adalarıyla birlikte kralın Daskyleion Satrapı Otanes tarafından kuşatılarak ele geçirilir ve yağmalanır. Ariston'un akibetine, Byzantion'daki tiranlık rejiminin ne zaman ve ne şekilde son bulduğuna dair elimizde şu an için kesin bilgi yoktur.

Kent yönetiminin bir tek kişinin egemenliği altında toplandığı tiranlık rejiminin Hellas ve Küçük Asya'nın bazı kentlerinde oligarşiden, demokrasiye geçiş basamağını oluşturduğu genel kabul görür. Byzantion da Ariston'un tiranlığından sonra, dönemin ma akımına uyarak demokratik rejim sistemini benimsemiş olsa gerektir. Kent İÖ. 499 yılında ivme kazanan ve bölgesel niteliğini yayılarak genişleten İonia Ayaklanması'na destek verir. İsyanın bastırıldığı İÖ. 494 yılından sonra tıpkı bir grup Kalkhedon'lunun ülkelerini terk edip Karadeniz'e yelken açarak Mesembria kentine yerleşmek zorunda kaldıkları gibi Byzantion'lular için de şu ya da bu şekilde benzer bir süreç söz konusu edilebilir. Geride kalanlar, Pers donanmasının merkezini oluşturan Fenikeliler tarafından şiddetli bir şekilde cezalandırılır ve kent Pers boyunduruğu altına girer. Pers hakimiyeti Byzantion'da İÖ. 478 yılında Sparta'lı komutan Pausanias tarafından ele geçirilmesine değin devam eder. Beklenilenin aksine Pausanias'ın Byzantion'u Pers egemenliği altından kurtarması halkın özgür kılınması adına kaydadeğer bir değişim sergilemez. Zira Sparta'lı komutan Byzantion'u bağımsızlığına kavuşturmadan ziyade burada konuşlanarak kenti 7 ay süresince tiranvari bir şekilde yönetir. Pausanias'ın kentten uzaklaştırılmasının ardından Atinalı komutan ve devlet adamı Aristides'in önyak olmasıyla Attika-Delos Deniz Birliği

adı altında aynı Sparta'lıların Peloponnesos Yarımadası'nda oluşturduklarına benzer bir konfederasyonun temelleri atılır. Byzantion, Atinalılar tarafından Perslere karşı İÖ. ca. 477 yılında oluşturulan Birinci Attika-Delos Deniz Birliği'nin ilk üyelerinden biri sayılabilir. Bu süreç aynı zamanda Byzantion'un kültür, siyasal ve sosyal yaşamın yeniden gelişmesi için temel referans noktasını oluşturur.

İÖ. 440 yılındaki kısa süreli başkaldırı sayılmazsa, Peloponnesos Savaşları'nın ikinci evresine kadar Byzantion'luların Atinalılarla olan müttefikliği devam etmiştir. Özellikle İÖ. 426 yılında Atinalılar ile Byzantion'lular arasındaki ticari ilişkiler ilgi çekici bir görünüm sunar. Bu dönemde Atinalılar Byzantion'luların ticaretini sınırlamak, stabilize ve tek yanlı bir bağımlılık süreci yaratmak amacıyla Byzantion'un üçüncül merkezlerle yaptığı tahıl ihracatına kota koydukları belgelerle sabitlenir. Bu durum Attika Delos-Deniz Birliği kisvesi altında Atinalıların Byzantion'un ekonomisini tamamen kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışmalarına ve birlik üyelerinin iç işlerine karışmalarına dair örnek teşkil eder.

İÖ. ca. 413/412 yılına gelindiğinde oligarşi yanlısı partinin ısrarı ve Lakedaimon'luların askeri desteğiyle Byzantion ve Kalkhedon'un Attika-Delos Deniz Birliği'nden ayrıldığı görülür. Böylelikle kentlerin iç dinamiği ve yönetim sistemi etkilenir. Tekrar oligarşik idare sistemi benimsenir. Başlarına Spartalı *harmostes* (vali) atanır. Gene de bu süreç uzun sürmez. Aralarında Alkibiades'in de bulunduğu Atinalı generaller tarafından İÖ. ca. 409/ 408 yılında Kalkhedon ve Byzantion yeniden Atina tarafına geçmek zorunda bırakılır. Bu durum en basit ifadeyle kentlerde her şeyin eski haline dönmesi ve tekrar demokratik rejime geçilmesi anlamına gelir.

Byzantion ve Kalkhedon, Sparta'lı komutan Lysandros tarafından İÖ. 405 yılında ele geçirilince Lakedaimon'lularla müttefik olan diğer kentler gibi demokrasi, oligarşiyle yer değiştirir. Kent, İÖ. 389 yılına kadar müttefikliği altındaki Spartalı *harmostes*'lerin keyfi ve baskıcı yönetimleri altında oligarşi ile yönetilir. Bu süreç oligarşik yönetiminden rahatsız olan kentteki siyasi elitin doğrudan ya da dolaylı olarak Atina ile bağlantıya girerek kentin komutan Thrasybulos tarafından ele geçirilmesiyle sonlanır. Byzantion'da demokrasi taraftarlarının öngörülerini kentin otonomisini kazanmaya giden bir yola girmeye sevk eder. Zira İÖ. 387 yılında Hellenler ile Pers kralı arasında imzalanan Antalkidas Barışı uyarınca Byzantion otonom ve tam anlamıyla özerk olurken Kalkhedon Pers hakimiyeti altına girer.

İÖ. IV. yüzyılın ilk çeyreğinde Byzantion sikke basımları, kentin Batı Anadolu'da Kyzikos, Ephesos, Samos, Knidos, Rhodos, Iasos ve belki de Lampsakos'un katılımıyla kurulan bir ittifakın/birliğin üyesi olduğuna işaret eder. Ne var ki Antalkidas Barışı'nın da yürürlüğe girmesinden 2 sene

sonra feshedilmesinin ardından Byzantion'un İÖ. 378 yılında vergi vermek ve kentin özerkliğine hiçbir koşulda dokunmamak koşuluyla İkinci Attika-Delos Deniz Birliği'ne üye olduğu görülmektedir. Ancak bu üyelik de uzun soluklu olamaz. Kent, İÖ. ca. 364/363 yazında Epameinondas yönetiminde bölgede güçlü bir konuma gelen Thebai'le müttefik olur. Bu durumu tehdit olarak algılayan Atinalılar Karadeniz'den kentlerine erzak sevkiyatını güvence altına almak amacıyla, İÖ. ca. 363 yılında amiralleri Timotheos komutasındaki tam teşkilatlı bir donanmayı bölgeye sevk ederler. Timotheos, Byzantion'u silah gücüyle ele geçirerek zorla da olsa kentin Atinalılarla olan müttefikliğine devam etmesini sağlar. Bu zoraki bağlaşıklık İÖ. 357-İÖ. 355 yılları arasında 3 sene boyunca devam eden Müttefikler Savaşı'nın sonunda, Byzantion'un, Rhodos, Kos, Khios ile birlikte, bu kez Atinalıların da onayıyla İkinci Attika-Delos Deniz Birliği'nden ayrılmasıyla neticelenir.

İÖ. IV. yüzyılın ikinci yarısına geçiş sürecinde Byzantion'un kendi bölgesi içinde etkinlik alınına geliştirme çabasına tanıklık edilir. Bu yönüyle, İÖ. 354-353 yılında kent, Selymbria ve Perinthos istikametinde yaptığı *sympoliteia* anlaşmalarıyla topraklarını genişletir. Ortak demokratik bir temel üzerinde komşularıyla *sympoliteia* kurmaları, söz konusu dönemde demokrasinin Byzantion'da iyice yerleştiğine delalet eder. Diğer yandan giderek artan Trak akınları karşısında bunalan Byzantion'un dönemin yükselen gücü Makedonya Kralı II. Philippos'la yakınlaştığı görülür. İki eşit olmayan gücün kısa süreli ittifakından sonra II. Philippos ile anlaşmazlığa düşmeleri Byzantion'a pahalıya patlar. İÖ. 340-339 yılında Perinthos ve Byzantion Makedonya kralı tarafından sıkı bir şekilde kuşatılır. II. Philippos'un bölgede yarattığı tedirginlik ile Byzantion'un gözden çıkarılamayacak derecede önemli stratejik konumu kentin siyasal elitinin şu ya da bu şekilde eski müttefiklerini yanına çekmesini zorunlu kılar. Nitekim II. Philippos karşısında zor günler geçiren Byzantion ve Perinthos, Atinalılar, müttefikleri ve Pers kralının yardımıyla bu ablukalardan kurtulmayı başarırlar. Kent ve *territorium*'una büyük zarar veren bu kuşatma sırasında otomilerini muhafaza eden Byzantion'lular sahip oldukları bereketli topraklar, gelişkin ticaret hacimleri ve ton balığından sağladığı gelirler sayesinde kısa zamanda eski refah düzeyine kavuşurlar.

Hellenistik Dönemle birlikte, Büyük İskender'in ölümünden sonra *diadokhos*'ları arasındaki mücadeleler sırasında Byzantion da aynı Kalkhedon gibi bağımsızlığını sürdürme gayretine devam eder. Kentin önceleri Antigonos Monophthalmos ve oğlu Demetrios ile iyi ilişkiler içinde olduğu gözlemlenir. Uyguladığı öngörülü strateji sayesinde Antigonos'un İÖ. 301 yılında Ipsos Muharebesi'nde Lysimakhos tarafından yenilip öldürülmesinin

ardından, Lysimakhos Krallığı ile ittifak halinde olan bağımsız bir kent olma statüsünü korur. Antigonos'la olan ilişkilerine işaret eden epigrafik belgeler ve antik literatür yanında aynı döneme ve sonrasına ait *posthumus* Lysimakhos darpları kentin izlediği denge politikasıyla Ipsos Muharebesi'nin sonuçlarından en az zararlı kurtulmasının nedeni olarak yorumlanabilir.

Lysimakhos'un İÖ. 281 yılında Kurupedion Muharebesi'nde eski müttefiki Seleukos tarafından öldürülmesinin ardından Byzantion, Herakleia Pontike ile yakınlaşır. Bu durum kentin Antigonos ve Lysimakhos'la geliştirdiği siyasi ilişkiler ağını Seleukos krallığına karşı kurmadığına delalet eder. Öyle ki Kalkhedon, Tieion ve Kieiros ile Pontos Kralı I. Mithradates'in(?) katılımıyla Seleukos ve ardından oğlu I. Antiokhos'a karşı Kuzey İttifakı'nı oluştururlar. Seleukos'un Kurupedion Muharebesi'nden 7 ay sonra Ptolemaios Keraunos tarafından öldürülmesinden sonra Byzantion ve Herakleia Pontike, Ptolemaios'u desteklerler.

Kuzey İttifakı'nın İÖ. 280-İÖ. 251 yılları arasında kentler ve bölgeler arası ilişkilere yön verdiği gözlenir. Söz konusu tarihler arasında iki temel sorun alanı, ortaya çıkarttığı etkileri itibariyle diğerlerinden belirgin bir biçimde ayrılır. Bunlardan en yıkıcı olanı Galat akınlarıdır. Örgütlü ve yerleşik bir düzene sahip olmayan bu kavimlere karşı nasıl bir strateji izlemeleri konusunda daha siyasi ve askeri çözüm üretmeden onları kendi topraklarında bulurlar. Bu yağma öylesine bir görünüm alır ki, Galatlar İÖ. ca. 278 yılında geçtikleri yerleri adeta bir çekirge sürüsü gibi yağmalayarak Byzantion *territorium*'unu baştan sona tahrip ederler. Kısa süre sonra topraklarını yağmalayan Galatların Bithynia Kralı I. Nikomedes'in davetine uyarak Byzantion ve diğer Kuzey İttifakı kentleriyle anlaşıp Küçük Asya'ya geçmeleri kentin rahat bir nefes almasına yetmez. Byzantion'lular kentlerinin kuzeybatısından Karadeniz'in batı kıyılarına kadar uzanan bir alanda Tyllis Krallığı'nı kuran Galatlara ise, *territorium*'larını yakıp yıkmamaları için haraç verirler. Böylelikle, parayla da olsa hem kentlerinin hem de egemenlikleri altında bulunan kırsal alanların güvenliğini sağlarlar.

Kuzey İttifakı'nın görünen ikinci eylem alanını, Seleukos Krallığı'nın bölgeyi hedef alan emperyalist politikalara karşı izledikleri direniş mücadelesi oluşturur. Bu mücadelede birlik üyeleri ve müttefikleri Byzantion, Seleukos krallarından önce I. daha sonra da II. Antiokhos tarafından kuşatıldığında kentin kurtulmasında önemli rol oynamışlardır. Bu yüzden İÖ. 266 yılında Byzantion üzerine yürüyen I. Antiokhos ile aralarında Pergamon valisi Philetairos, Rhodos'lular ve Kyzikos'luların yer aldığı müttefikleri kent üzerinde amaçları doğrultusunda herhangi bir başarı elde edemezler. İÖ. ca. 251 yılında ise, II. Antiokhos kuvvetli bir donanmayla Byzantion üzerine bir sefer düzenlediğinde Mısır Kralı II. Ptolemaios ve He-

rakleia Pontike'den aldığı destekler sayesinde kent kuşatmaya direnebilir. Özellikle Herakleia'lıların Byzantion'a gönderdikleri 40 gemilik donanma savaşın her iki taraf için karşılıklı tehditlerden öteye geçmemesini sağlar.

Halihazırdaki tarihsel veriler Kuzey İttifakı'nın bölgesel nitelikli iki temel işlevinin de tepsit edilmesine olanak sunar. Bunlardan ilki birlik üyelerinin kendi aralarındaki ilişkilerin dengelenmesinde görülür. İÖ. ca. 265 yılında Kallatis'liler ve Istria'lılar arasında anlaşmazlıklar baş gösterdiğinde Byzantion'lular ile Herakleia'lıların sergiledikleri tavır buna örnek verilebilir. Birliğe dahil olmamakla birlikte bölge üzerinde söz sahibi olan merkezi güçlerin iç çekişmelerine ortak çıkarlar doğrultusunda biçimlendirme çabası da Kuzey İttifakı kentlerinin diğer bir etkinlik alanını oluşturur. İÖ. ca. 255 yılında Bithynia Kralı I. Nikomedes'in çocukları arasında taht kavgaları başladığında Byzantion ile Herakleia Pontike'liler bu duruma müdahil olmuş ve Herakleia kentinin arabuluculuk etmesiyle savaş son bulmuştur.

İÖ. 250-İÖ. 220 yılları arasında Byzantion'luların gerek Galatlara ve Trakyalılara verdikleri yüklü haraç gerekse Karadeniz ticaretinden elde ettikleri kazancın giderek azalması kenti yeni gelir kaynakları aramaya iter. İÖ. 220 yılında Bosporos'tan geçen gemilerden vergi alma girişimi üzerine Rhodos'lular ve Bithynia Kralı I. Prusias'a karşı savaşmak zorunda kalınca oldukça kent sıkıntılı anlar yaşar. Sonunda Tylis Kralı Kavaros'un araya girmesiyle Bithynia kralıyla savaşa son verilir. Boğazdan geçen gemilerden aldıkları vergiyi kaldırmayı kabul edince Rhodos'lularla da anlaşma sağlanır.

İÖ. III. yüzyılın son çeyreği ile İÖ. II. yüzyıl arasındaki süreç Byzantion tarihi açısından kritik bir noktada durur. Bu süreçte Romalıların şekillenmeye başlayan doğu politikası, özellikle İÖ. II. yüzyılda Hellas, Anadolu ve Doğu Akdeniz'deki politik dengeleri oldukça değiştirmiştir. Bu politikanın temel taşlarını Hellenistik krallıklar oluşturuyordu. Romalılar öncelikle Hellas ve Asya'nın hâkim güçleri olan ve giderek gelişen Makedonya ile Seleukos krallıklarını küçülterek onları, Pergamon, Bithynia ve Pontos gibi ufak bölgesel krallıklar haline getirmeyi planlıyorlardı. Bu şekilde Hellenistik krallıklar arasındaki güçler dengesini –*status quo*– sağlayarak onlar üzerinde diledikleri zaman istedikleri politikayı izleyecek bir otorite haline gelmeyi amaçlıyorlardı. Bu doğrultuda öncelikle bağımsız kentleri, yöresel birlikleri ve bölgesel krallıkları kendilerine bağlamak amacıyla onların bağımsızlıklarını tanıdılar. Hellenistik krallıkların ve bağımsız kentlerin *patron*'u ve hamisi sıfatıyla ortaya atılarak onlarla müttefik oldular. Aynı zamanda bireysel kent devletleri ile adaların özgürlük ve otonomilerini tanıyarak ve bazı kent ile tapınaklara dokunulmazlık hakkı bahşederek popülerlik kazandılar. Olaylara Byzantion perspektivinden bakıldığında Roma, Makedonya ve Seleukos'ların bölgeyi hedef alan iktidar mücadeleleri on-

ları incelikli bir siyaset gütmeye zorlamıştır. Dönemin askeri ve idari gelişmeleri göz önüne alındığında Byzantion'un Roma'yla olan ilişkilerine özel bir ihtimam gösterdiği söylenebilir. Bu durum Makedonya Krallığı'yla olan ilişkilerde öylesine belirgindir ki, Byzantion'lular Birinci Makedonya Savaşı sırasında barışın yapılmasını sağlayan güçler arasında bulunurken İkinci ve Üçüncü Makedonya savaşları sırasında taviz vermeksizin Roma saflarında yer almışlardır. Ancak Roma ve Makedonyalılar İÖ. 191-190 yılında bölgede üçüncü güç olan Seleukos Krallığı'nı ortak düşman belirlediklerinde Byzantion'lular da koşulsuz bir şekilde V. Philippos'la birlik olmuşlardır. İÖ. 184 yılına gelindiğinde Byzantion'lular ile V. Philippos arasındaki bu yakınlaşma Amadokos önderliğindeki Trakya kabilelerin Perinthos ve Byzantion *territorium*'larını yağmalaması sırasında yeniden ortaya çıkar. Zira o zaman Roma müttefiki olan V. Philippos, Byzantion'lulara yardım ederek bölge ve kent üzerindeki Trak baskısına son verir.

Tüm bu olaylar kısaca özetlenecek olursa Byzantion ile Makedonya Krallığı arasındaki ilişkiler söz konusu olduğunda ana eklem daima Roma olduğu açıkça ortaya çıkar. Nitekim Byzantion ile Roma arasında formal olmayan bu bağlaşıklık İÖ. 146 yılında gelindiğinde kentin *civitas foederata* (müttefik kent) sıfatıyla Roma'ya bağlanmasıyla sonlanır.

Byzantion ile Roma bağlaşıklığı İÖ. 133-İÖ. 129 yılları arasındaki Aristonikos İsyanı'nın bastırılması; İÖ. 101 yılındaki korsanlara karşı girişilen savaş ve Mithradates-Roma Savaşları boyunca kentin Roma'ya karşı sorumluluklarını yerine getirmesiyle İÖ. I. yüzyılda kuvvetlenerek devam etmiştir.

Bununla birlikte bu süreç her zaman Byzantion'lular açısından Roma ile ilişkilerin istenilen düzeyde gittiğini göstermez. Öyle ki, İÖ. 63-İÖ. 58 yılları arasında Byzantion'da baş gösteren iç karışıklıklar sırasında Roma'nın sürgünleri kente geri göndermek suretiyle aleni bir şekilde kentin iç işlerine müdahil olduğu gözlemlenir. Benzer bir durum İÖ. 57-56 yılları arasındaki olaylar zinciriyle de belgelenebilir. Makedonya valisinin Roma halkı ve *Senatus*'u tarafından özgürlüğü tanınan kenti yağmalayarak yurttaşlara kötü muamele etmesi pek az şüphe edilebilecek şekilde bu ilişkinin zaman zaman Byzantion aleyhine geliştiğinin kanıtıdır. Burada İÖ. 49-48 yılındaki Roma iç savaşları ve Caesar'ın ölümünden sonraki destabilasyon dönemi Byzantion'un Romalılarla olan ilişkilerini yeniden gözden geçirmesine neden olduğu da eklenmelidir. Bu sürecin Byzantion idaresinde yarattığı hoşnutsuzluğun en temel belirtileri, Cicero'nun tüm gayretine karşın, İÖ. ca. 44-43 yılında Byzantion'luların ünlü hatibi/devlet adamını onurlandırmaktan kaçınmasında doruk noktasına ulaşır.

* Sonuç olarak Byzantion'un Klasik ve Hellenistik Dönem tarihsel birikimini topografyanın mümkün kıldığı iktisadi ve demografik yapının belirlediği vurgulanabilir. Bu vurgu bir yandan onların tarihsel misyonlarının çerçevesinin çizilmesine katkı sağlarken diğer yandan özellikle Byzantion ve Kalkhedon arasındaki temel ayrımların kavranmasına da yardımcı olur. Kalkedon söz konusu olduğunda, onun Klasik-Hellenistik Dönemlerde Byzantion'un ününe erişmiş olduğu söylenemez. Byzantion'un göçlerle zenginleşen dinamik, değişken çehresi burada açık bir biçimde yerini farklı kültürel, sosyal ve ekonomik yapıya bırakır. Bu yapı üretime dayalı tarımsal faaliyetleri, sosyal açıdan farklılıkların minimize olduğu demografik unsurları ile Byzantion'a nazaran daha yerel bir görünüm sergilerken; kültürel yaşam da bu yönüyle özgünlükler taşır. Byzantion'da ise, başlangıcından itibaren yarımada ekseninde ve ağırlıklı olarak deniz ticaretine yönelen 'doğal/zorunlu' ekonomik faaliyetler çerçevesinde, yörede siyasal-sosyal yaşamın değişken, dinamik bir süreci zaruri kıldığı yolunda güçlü belirtiler tespit edilir. Gerçekten de, Byzantion'un Klasik-Hellenistik Dönemlerde coğrafyanın dayattığı zorunlulukların bir yansıması şeklinde bir yandan Karadeniz'deki hammadde kaynaklarını Ege ve Akdeniz'e bağlayan ana eklem olarak güçlü bir tarihsel nosyon taşımasının yanı sıra, diğer yandan bu iradeyi bağımsız, muktedir bir iktidar alanı çerçevesinde koruyamayacak kadar zayıf ve kendi içerisinde çelişkiler sunan bir siyasi örgütlenmeye sahip olduğu gözlemlenir. Bu yönden bakıldığında, kentin siyasal ve sosyal gelişiminin doğu ve batısındaki merkezi otoritelerin birbirleriyle giriştiği mücadele çerçevesinde biçimlendiği öne sürülebilir. Başka bir deyişle Byzantion'un, Klasik Dönem itibarıyla Pers, Atina ve Sparta üçgeni içinde giriştiği müttefiklikler kelimenin en geniş anlamıyla kentin var olma mücadelesini ortaya koyar. Bu mücadele, aynı zamanda Byzantion elitinin siyasal tercihleri ve politik angajmanlarında linear/durağan görünümün oluşmasında başlı başına bir engel teşkil ettiği kabul edilmelidir. Birçok etnik grubun ikamet ettiği tam anlamıyla kosmopolit yapıya sahip kentte aristokratlar ile halk tabakasının Klasik Dönem boyunca ideolojik açıdan birbirlerine tamamen zıt partilerin çatısı altında kutuplaşmaları dikkat çekicidir. Bu durum demokrasi ve oligarşi yanlısı partilerin dönemin önde gelen idari merkezleriyle kurdukları siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler doğrultusunda Klasik Dönem boyunca kentin yönetim sisteminin belirlenmesinde birincil derecede rol oynamıştır. Zira, onlar zaman zaman varlıklarını sürdürebilmek için iki kıtayı birbirine bağlayan deniz yolunun stratejik konumunu ve burada yaratılan zenginliği ikincil güçlerle paylaşmak konusunda açık bir çekince görmemişlerdir. Pek az şüphe edilecek biçimde bunu kendi varlıklarını koruyabilmenin vazgeçilmez bir şartı olduğunu kabul ederek

bölgedeki politik dengeleri ellerinden geldiği ölçüde kendi çıkarları doğrultusunda kullanma çabası gütmüşlerdir. İkincil güçlerin kent üzerindeki baskısı arttığında ise, bu kez kendileri gibi bağımsız kent ve ada devletleriyle müttefiklikler, ittifaklar, birlikler ve *sympoliteia*'lar kurmak yoluyla özgürlüklerini müdafa etme yoluna gitmişlerdir.

HARİTALARIN VE RESİMLERİN LİSTESİ

- 1) *Kentin Kuruluşu*
- 2) *Megara ve Miletos Kolonileri*
- 3) *Karadeniz'deki Kolonizasyon Hareketi*
- 4) *Boğazın Topografyası*
- 5) *Boğazın Şekli ve Akıntılar*
- 6) *Dareios'un Boğaz üzerine Köprü Kurdurması*
- 7) *Megabazos ve Otanes'in Seferleri*
- 8) *Ionia Ayaklanması*
- 9) *Pausanias'ın Byzantion Hakimiyeti*
- 10) *Peloponnesos Savaşı sırasında Byzantion ve Kalkhedon*
- 11) *Thrasybulos'un Byzantion-Kalkhedon Seferi*
- 12) *Müttefikler Savaşı*
- 13) *Philippos'un Perinthos ve Byzantion Seferi*
- 14) *Galatların Hellas'ı İstilas ve Küçük Asya'ya Geçişleri*
- 15) *Birinci Mithradates-Roma Savaşı*
- 16) *Hellas Savaları*
- 17) *Sulla, Lucullus ve Fimbria'nın Güzergahları*
- 18) *IV. Nikomedes'in Vasiyeti ve Üçüncü Mithradates-Roma Savaşı*
- 19) *VI. Mithradates'in Kyzikos Kuşatması*
- 20) *Kentteki Surlar*
- 21) *Kentteki Tapınaklar ve Yapılar*
- 22) *Boğazın Trakya Yakası'ndaki Kültler ve Limanlar*
- 23) *Boğazın Bithynia Yakası'ndaki Kültler ve Limanlar*

DİZİN

A

Abonouteikhos (İnebolu), 346, 488

absinthium 253

Abydos (Nara) 17, 35, 59, 64, 70-71,
75, 109, 115-116, 128, 148-149,
153-155, 177, 282-283

acacia 254

Actium 29, 356-357

Adramitteion (Edremit) 298

Adrasteia Dağı 340

Adrasteia Ovası 343

Aeneas 435

Afrika 10, 305, 356

Agatokles 100, 217-218

Agesandridas 123

Agis 114, 131, 249

Agrianios (Ağustos), 373

Aianteion 460

Aias 435, 446, 460, 492

Aietes 36, 462, 468, 474

Aigos potamoi (Karaköy) 37, 76, 129,
147, 156

Ainos (Enez) 289, 461

Aiolis 53, 60, 154, 243, 287, 361

Aiskheida 365

Aison, Iolkos kralı 36

Aison -Atinalı- 99

aisymnetai 367

Aitolia 36, 247-248, 270-276, 278, 283,
285, 288, 295

Aitolia'lılar 271-273, 275, 278, 288

Akademeia 185, 193

Akarnania 247

Akdeniz 14, 21, 29, 50, 95, 245-246,
251-255, 259-269, 273, 290-291, 296,
301-303, 323, 327, 329, 338, 348,
354, 379-380, 383, 398, 411, 413,
417, 433, 442, 500, 502

Akhaia 97, 137, 144, 248, 282, 285,
295, 352

Akhaioi 226, 260-266

Akherusia 85

Akhilleus 424, 435, 446, 492

Akhilleus Hamamı 424, 446

Akikhhorios 226

Akritas (Tuzla) 400, 489

Albinus, A. Postumius 305

Aleksandreia (İskenderiye) 238, 354

Aleksandreia Troas 87, 284

Aleksandros, Aitolia'lı 36,

Aleksandros, Sahte yalvaç 488

Alketas 205-206, 211

Alkibiades 19, 49, 102, 106-126, 128-
129, 133, 159, 258, 363, 425, 464,
497

Amadokos 172, 291, 501

Amanthos 67

Amaseia (Amasya), 13, 221, 346

Amastrianon 448

Amastris, Herakleia Pontike Kraliçesi
214-215, 221, 235

Amastris (Amasra) 239, 305, 346, 448

Amedokos 150

amia (palamut/torik) 48, 419, 421

Amisos (Samsun) 21, 28, 103, 105, 346

amomum 253

Amorgos 210

Amphiaraios 35, 420, 449, 458, 463, 493

Amphiktyonik Birliği 274-275

Amphitrite 448, 468

Amykos, Bebrykes kralı 24, 484-485

Amykos (Beykoz) 414, 462, 484-485

Amyrtaios 95

Anaksibios 136, 140-146, 153, 429

Anaktorion 170

Anapa 391

Andriskos 298, 299

Andromakhos 265

Andros 66, 249, 539

Ankyra (Ankara) 54, 234, 237, 238

Ankyreion (Kum) Burnu 45, 467, 472-
473

Antalkidas 154-158, 169, 387, 497

Antalkidas Barışı 387

Antandros (Yarmata Tepesi) 65, 113,
123, 154

- Antigoneia 215
 Antigonos Doson 270
 Antigonos I Monophthalmos 204-214, 216, 218-219, 221-223, 366, 498-499
 Antigonos II Gonatas 222-225, 227, 231-232, 241-242, 246-247, 249
 Antiokhos I Soter 223, 225-226, 231-234, 237-239, 245, 248, 455, 499
 Antiokhos II Theos 228, 243-246, 267, 376, 392, 461, 499
 Antiokhos III Megas 261-262, 265, 270, 274, 277-278, 280, 282, 284-291
 Antiokhos IV Epiphanes 291-293, 381-382
 Antiokhos II Hieraks 228, 261, 262
 Antipatros 195, 204-205, 211, 230
 Antoniana 401
 Antonius Marcus, *orator* 301
 Antonius, Marcus 301-302, 356-357
 Apameia (Dinar) 290
 Apameia Antlaşması 300
 Apameia Myrleia (Mydanya) 337-338
 Apaturos 261
 Apesas/Aphesas Dağı 457
 Aphrodisios 219
 Aphrodite 283, 388, 430, 433, 435, 444-445, 452, 456, 459, 464, 467, 477, 487, 490
 Aphrodite *Galenaie/Praeia* Tapınağı 449
 Aphrodite Tapınağı 430, 445, 452, 487
 Apollodoros 180, 183, 468
 Apollon 8-9, 12-13, 22, 81, 85, 92-93, 170, 233, 236-237, 240, 274-277, 292-293, 312, 373, 388, 393, 395-397, 424, 430, 435, 438-439, 443, 446, 448-449, 451, 453, 458-459, 461, 464, 467, 471, 477, 488, 490, 491, 493, 506
 Apollon Khresterios/Pythios 274-275, 488
 Apollonia (Sozopol) 29, 72, 214, 384, 427
 Apolloniatis/Meletopolitis (Ulubat) Gölü 344, 428
 Apollonios 237
 Aquillius, Manius 300-301, 307, 309
 Arados 354
 Ares 477, 488
 Argo 5, 24, 35-36, 440, 465, 468, 470, 472-474, 477-478
 Argolis 399, 457
 Argonaut 24, 465, 472, 474-475, 477, 484
 Argos 5, 35, 86, 96, 293, 382, 385, 443, 492
 Argos, Yüz gözlü dev 5
 Argos, Phriksos'un oğlu 474
 Argyronion (Macar Tabya) 42, 483
 Ariarathes, Pers satrabı 202
 Ariarathes IV Eusebes 288, 290, 292
 Ariarathes V. Eusebes Philopator 300
 Ariarathes IX Eusebes Philopator 306
 Ariobarzanes, Daskyleion satrabı 155
 Ariobarzanes I Philoromaiois 303, 307-308, 312, 321
 Ariobarzanes, Pontos kralı 29, 238-239
 Aristagoras 66-70, 73
 Aristides, Lysimakhos'un oğlu 78, 82-83, 85, 87, 90-91, 362, 496
 Aristes 180, 183
aristolochia 254
 Ariston 53, 60, 63-64, 123, 129, 361-362, 496
 Aristonikos 300-301, 304-305, 501
 Aristonymos 22, 461
 Arkadia 58, 85, 137-138, 144, 351, 452, 457
 Arkadion 424
 Arkhebios 151, 152
 Arkheion (Ortaköy), 22, 461
 Arkhias 22, 461
 Armene (Ak Limanı), 137
 Armenia 202, 241, 303, 308, 346
 Armenia Minor 305
armoracia 254
 Arnapes 120
 Arrhidaios 204-211
 Arsakes 299
 Arsinoe 218-219, 223, 235
 Artabazos, Daskyleion satrabı 75, 79-80, 88-89

Artabazos, Phrygia satrabı 168
 Artakserkses I 96
 Artakserkses II Mnemmn 135-136, 151, 154, 156, 168, 170
 Artakserkses III Okhos 170-171, 181, 187
 Artaphrenes 64, 67, 69, 71, 73
 Artemis 37, 58, 192, 341, 397, 409, 430, 432, 435, 443-445, 448-453, 459, 462, 466, 477-478, 491, 493
 Artemis *Diktyнна* Tapınağı 462, 491
 Artemis *Lampadephoros* Tapınağı 409
 Artemis *Phosphoros/Lucifera* Tapınağı 411, 449, 459, 491
 Artemision 17, 74
 Artemisios (Nisan) 373
 Aryandes 75-77
 Asandros 204
asarum 253
 Asia 14, 87, 300, 304, 323-325, 327-329, 331, 339, 392
 Asklepios 242, 321, 488
 Aspasia 102
 Aspendos 152, 231, 328
 Assur 58, 452
 Astakenios (İzmit) Körfezi 344-345
 Astakos (İzmit) 17, 18, 19, 21, 104, 212
 Astakos, Magara'lı kolonist 19
 Asteropaios 462-463
 Atarneus (Çandarlı) 71
 Athamas 475
 Atheas 196-197
 Athena 25, 89, 171, 262, 281, 283, 326, 390, 393, 395-396, 443, 445, 447, 449, 451, 458, 477, 490, 493
 Athena *Ekbasios* Tapınağı 430, 451
 Athena *Ilias* 326
 Athena *Khalkioikos* Tapınağı 89
 Athena *Nikephoros* Tapınağı 262, 281, 283
 Athena *Promakhos* Sunağı 449, 458
 Athena Sunağı 451
 Athenaios, II. Eumenes'in kardeşi 295, 297
 Athenodoros 170
 Athenokles 28

Athyras 399
 Atina 28, 67, 73, 76-78, 83-84, 88, 90-130, 133, 149-151, 155-156, 158-171, 174-178, 185, 187-195, 198-200, 202, 210, 213, 315, 363,-364, 366, 368-369, 376, 379, 381, 384-385, 388, 402, 420, 496, 497, 502
 Atinalılar 19, 28, 49, 67, 73, 75, 77-79, 82-83, 85, 88, 90-99, 102-107, 109, 111-112, 115, 121, 123, 125, 127-129, 131, 133, 149-152, 154-169, 172, 174-177, 187-188, 190-191, 194-195, 198-199, 202, 258, 363, 378, 497, 498
 Attaleia (Antalya) 328
 Attalos I Soter 226, 236, 260-262, 272-273, 278-283, 285
 Attalos II Philadelphos 237, 295-298
 Attalos III Philometor 297, 299-301, 304
 Attika-Delos Deniz Birliği 90-92, 95, 98, 100-108, 111, 116, 119, 127, 130, 248, 363, 364, 382, 386, 496, 497, 498
 Augustaion 441-442, 445
 Augustus 343, 397, 441-442

B

Bakkha Tepesi 462
 Bakkhos 459, 463
 Balbura 324
 Barbyces (Kağıthane Deresi), 5-9, 13, 414, 416, 418, 493
 Bargylia 283
 Bathykolpos (Büyükdere Körfezi) 414, 463, 464
 Bebrykes 24, 484
 Bebrykia 24, 37, 484
 Bellisaros 400
 Bennykhion/Gronykhia Ovası 485
 Bisaltes 71
 Bithynia 19-22, 24, 30, 36-37, 43, 105-106, 117, 138-140, 142, 201, 203-204, 212-213, 224, 231-238, 241-248, 251, 258-260, 262-269, 278, 285, 290, 296-297, 300, 305-309, 312, 321, 326-328, 330, 334, 337-

338, 344-347, 379, 382, 399- 400,
405, 473-474, 476, 478, 480-482,
484, 486-488, 499-500
Bithynia Trakyalıları 117, 142
Bizye 8, 396
Boidion 32, 49, 189, 190
Boiotia 14, 28, 74, 87, 97, 114, 122, 124
-125, 161, 164, 186, 202, 221, 225,
293, 314, 350, 382, 458, 492
Bolgos 227, 229
Bolos 420, 459, 491
boraks 21
Bosporios (Haziran) 373
Bosporos/İstanbul Boğazı 1, 4, 5, 8, 10,
14, 19, 24-5, 28-29, 31-38, 40-46,
48-50, 53-54, 56-60, 62, 70-71, 84,
90, 92-93, 97, 102-103, 105, 111-
113, 116, 121, 128-129, 137-138,
144, 151, 155-156, 162-163, 172,
181, 188-189, 192, 194, 200, 214,
222, 234, 251, 254-255, 264, 307,
309, 312, 320, 324, 328, 331, 345,
361, 377, 379-380, 405, 407, 413,
418, 420, 423, 429-430, 440-445,
451-453, 465, 466, 489, 490-492,
500
Bosporos Akra/Sarayburnu, 6, 8, 12-13,
24, 43, 47-48, 121, 189, 424, 428-
430, 451-452, 459-460, 490-492, 495
Boukoleon 424
Brasidas 105
Brennos 226, 257, 275
Brogitaros 353
Brutus 355-356
Bubon 324
Büyük Phrygia 300
Byrikhos 365
Bysbikos 100
Bythias 462
Byzas 5-11, 33, 237, 397, 398, 414, 418,
424, 428-430, 442, 449, 475, 490,
492, 495
C
Caesar, Gaius Iulius 29, 38, 230, 348,
350, 353-355, 367, 435, 455, 467,
501

Caesoninus, Lucius Calpurnius Piso 347,
349-353
Caligula 397, 409
Calpurnia Soyu 350
Caracalla 11, 407, 409, 432, 437, 450
carcharia 420
Cassius 355-356
Cato, Marcus Porcius 253, 271, 281,
348, 349, 350-351
Cicero, Marcus Tullius 348-353, 355,
501
Cilicia Eyaleti 302-303, 331, 348, 557-
558
Cimbri 305, 306
Cinna, Lucius Cornelius 313-314
Clodius/Claudius, Publius Pulcher 347-
351, 353
Constantinus 11, 14, 23, 47, 87, 372,
416, 427, 428, 432-433, 437-450,
459, 462, 465, 487, 491
Cotta, Gaius Aurelius 328
Cotta, Marcus Aurelius 331, 334-338,
344, 347
Curio, Gaius Scribonius 321
Ç
Çanakkale, 12, 14-15, 31, 35, 41, 43,
50, 54, 56, 59, 62, 67, 69-73, 75, 77,
82-84, 90-92, 97-98, 102-104, 107-
116, 118, 123, 125, 128-132, 148-
156, 162, 166, 172-174, 177, 179,
181, 188-191, 197-198, 202, 208,
210, 211, 214, 218, 228, 230-231,
233, 245, 257, 264, 284, 286- 287,
289, 297, 312, 320, 338, 361, 385,
413, 419, 420
Çılgin Daphne 483
D
Damagetos 199, 362, 371
Damalis Bosporos'u 34
Damalis/Bous (Salacak) 32, 43, 47-48,
56, 60, 416, 486-487
Damalis/Bous heykeli 189
Danuvius/Istros (Tuna) Irmağı 9, 54, 60,
63, 64, 173, 201, 239, 361
Dardanos Anlaşması, 320, 324-325

Dareios I, 4, 12, 36, 40, 53-69, 71-73, 361, 452, 456, 469, 480, 496
 Dareios II, 119
 Dareios III, 202-203
 Daskyleion (Manyas) 62, 64, 79, 89, 107, 109-110, 116, 118, 155, 203, 328, 496
 Daskylitis (Manyas) Gölü 207, 343, 401, 421-422
 Datames 28-29
 Deinokrates 280
 Deiphobos 435
 Delos 161
 Delphin 460
 Delphoi 13, 25, 81, 85, 169-170, 226-227, 229, 257, 274-276, 294, 302, 369, 371, 381, 438, 439, 460, 488
 Delta 144, 399, 421
 Demainetos 154
 Demeter 16, 240, 370-371, 373, 391-397, 406-407, 430, 445, 453, 459, 477, 491, 493
 Demetrios 195, 212-216, 222, 224, 230, 232, 250, 285, 298, 455, 498
 Demokrates 280
 Demonesos/Khalkitis (Heybeliada) 21-22
 Demosthenes 163, 174, 176-178, 198-199, 435, 474
 Demoteles 99
 Demylos 276, 277
 Derkos/Delkos (Terkos) Gölü 399, 421
 Derkylidas 148, 152-153
 Didyma (Didim) 274, 312
 Dindymon Dağı, 440, 465
 Dion 173
Dionysios (Şubat) 373
 Dionysodoros 280
 Dionysopolis 72
 Dionysos 59, 293, 371, 395, 397, 424, 430, 452-453, 456, 488, 493
 Dioskurias (Sukhumi) 29, 391
 Diospolis 346
 Diotimos 120, 154
 Dipoenos 443
 Doidalsos 19

Dolionis 343
 Dor 11, 14, 16, 20, 82, 87, 97, 102, 158, 364, 368, 372-373, 388
 Dorkis 88
 Dorotheos 121
 Dorylaion (Şarhöyük) 215
 Drys 400, 458

E

Ege 15, 21, 29, 31, 43, 50, 56, 84, 104, 129, 148, 159, 174, 203, 222, 242, 245-246, 248-249, 251-252, 254-255, 269, 284, 290, 301, 309, 312, 323, 338, 344, 356, 376-377, 379, 385, 398, 408, 411, 413, 417, 495, 496, 502
 Ekdikos 150
 Elaia (Kazıkbağları) 297
 Eni 391
 Epameinondas 161-162, 498
 Epeiros 225
 Ephesos 67, 106-107, 149, 157, 213-215, 248, 286-288, 321-323, 327, 330, 335, 387, 443, 448-449, 466, 497
 Ephesos'luların Limanı/Ephesiates 466
epibatai 70
 Epidamnos 101
epikopoi 70
 Epikrates 427
 Epiteles 99
 Eros 433, 444, 479
 Etazeta 241, 264
 Eteonikos 142-143
 Euboia (Eğriboz) 20, 36, 73, 97, 108, 114, 168, 175, 177, 288, 295
 Eubulos 168
 Eudemos 292-293, 368-369, 381
 Eugenios Kulesi 424, 429, 446
Eukleios (Marrit) 373
 Eumakhos 49, 112, 334, 338
 Eumenes, İskender'in sekreteri 202, 204-206, 211
 Eumenes, Philetairos'u kardeşi 239
 Eumenes II Soter 288-289, 290-291, 294-296, 300
 Eumenes III/Aristonikos 300
 Eupatoria 254

Euphrates (Fırat) 54, 57, 303, 346, 440
 Eupolis 427
 Euromos 283
 Euron 489
 Eurostos Tapınağı 487
 Eurymedon (Köprüçay) 94, 152
 Euryptolemos 120, 121

F

Fannius, Lucius 321
 Fenike 17, 72, 94- 95, 211, 249, 269, 329, 391
 Fenikeliler 72, 496
 Fimbria, Flavius 314-315, 317-318, 320-321, 323
 Flaccus, Lucius Valerius 314-315, 317, 320, 412, 469, 470, 472, 484
 Flamininus, Titus Quinctius 282, 284-285, 479

G

Gabinus, Aulus 349
 Galat 227-230, 233, 236-237, 243, 257-261, 275, 289, 306, 353, 382, 455, 499
 Galatia 238, 288-289, 300, 305-306, 328, 334, 552
 Galatlar 222, 225-234, 237-238, 243, 246, 257, 270, 275, 499
 Gallia 226, 230, 329
 Gallia Cisalpina 331, 352
 Gallienus, Lucius Licinius Egnatius 385, 396, 397
 Gazelonitis 253
 Ge 430, 445, 453, 480
 Germen 305
 Glaukos 477
 Gorgias 355
 Gronykhia/Bennykhion Ovası 485

H

Hades 195, 430, 448, 456, 477
 Hades/Plouton Tapınağı 456
 Hagia Sophia 14, 121, 433, 435, 442, 450, 455, 491
 Haimos 9, 228
 Halys (Kızılırmak) 67, 216, 221, 238, 253, 325, 346
 hamsi 412

Hannibal 271-273, 281, 286-287, 290, 539
 Hapsasieion 457
 Harpagion 109
 Hebros (Meriç) 289
 Hekate 192-193, 444-445, 462, 491
 Hekatomodoros 259, 369-370, 394
hekatostys 365
 Helikosos 107, 115, 122, 126, 133
 Helios 430, 433, 440, 448, 453, 488
 Hellas, 15-16, 36, 53, 56, 66-67, 70, 73, 77, 79, 80, 82, 84, 88, 90-91, 96, 102, 135-136, 140, 144, 158, 160, 169, 172, 174-175, 181, 188, 198, 201-202, 205-206, 213, 224-230, 233, 246, 254, 257-258, 269- 270, 275, 282, 285, 288, 295, 308, 313-316, 322, 350, 352, 354- 356, 359, 362, 365, 377, 379-381, 384-385, 419, 424, 433, 464, 474, 477, 496, 500
hellenotamiai 91
 Hellespontos 12, 14, 53, 60, 62-63, 73, 75, 78, 84, 90, 93, 100, 115, 172, 180, 183, 202-212, 218, 230, 237, 282, 289, 338, 484
 Hellespontos Phrygia'sı 202, 204, 212
 Hephaistos 477
 Hera 5, 31, 49, 59, 64-65, 72, 190, 371, 430, 444, 448, 455-457, 468, 477, 490, 492
 Hera Tapınağı 5, 59, 64-65, 72, 456-457
 Heragoros 487
 Heraia Akra 64, 72, 457
Heraios (Ekim) 373
 Herakleia Pontike (Karadeniz Ereğlisi) 17, 28, 32, 81, 85, 103-105, 137-138, 142, 203, 212, 214-215, 219-225, 231-232, 234-235, 237, 239, 241, 243-248, 254, 260, 270, 289, 295, 357, 359, 364-365, 370, 401, 415, 474, 478, 484, 499, 500
 Herakleia'lılar 219-222, 231-232, 235, 239, 246, 260, 289, 357
 Herakleides 66, 151-152, 219, 235, 289
 Herakleitos 435

Herakles 14, 35, 37, 82, 133, 157, 244, 387, 397, 430, 434-435, 437, 443, 474, 483, 490, 491
 Herakles'in Yatağı (Yuşa Tepesi) 483
 Hermaion Burnu (Neokastron/Rumeli Hisarı), 42, 46, 47, 56
 Hermes 5, 133, 374, 397, 435, 477, 493
 Hermogenes 231-232
 Hermokrates 334
 Hermonassa 29
 Hermos (Gediz) 219
 Herodoros 474
 Hestia 160, 419, 430, 477
 Hestiai (Akıntı) Burnu 25, 37, 42, 47-48, 462
hieromnamon 370-371
Hieron 35, 37, 40-42, 47, 142, 214, 216, 223-224, 227, 231, 261, 263, 268, 272, 286, 290, 294, 298, 315, 400, 478, 480-481, 483, 491
 Hipodrom 121, 432-441, 443, 450
 Hippias 73
 Hippios Sunağı 434
 Hippokrates 116, 117-118
 Hipponeas 365
 Hipposthenes 458, 491
 Histiaios 61, 63, 64, 66, 68, 69, 70, 71
 Homeros 9, 26, 435, 456, 468, 470
hoplitai 70
horaia 410
Hyakinthios (Temmuz) 373-374
 Hypios (Büyükmelen Çayı) 345

I

Iason 5, 24, 35, 36, 42, 440, 461, 465, 468, 473, 475, 477, 483, 489
 Iasonion 461
 Iasos 106-107, 157, 248, 283, 387, 497
 Ilion 129, 284, 323, 326
 Ilion Birliği 284
 Illyria 10, 201, 271
 Imbros (Gökçeada) 66, 156, 165, 170, 496
 Inaros 95
 Io 5-6, 31, 34, 48-49, 189, 386, 417, 487, 492

Ionia 14, 53, 60, 66-75, 82, 87, 90, 97, 107, 124-125, 128, 135, 155, 203, 243, 287, 297, 361-362, 496
 Ionia Ayaklanması 71, 73, 362
 Iphikrates 137, 154-156, 165, 167
 Ipsos Muharebesi 216, 219, 221, 498
 Iris (Yeşilırmak) 221, 253
 Isis 392, 462, 488-489
 Isokrates 97, 160, 167-169, 178, 435
 Isthmia 200, 286
 Istria 29, 72, 239-240, 249-250, 384, 500
 Istros/Danuvius (Tuna) Irmağı 9, 54, 60, 61, 173, 201, 239, 249, 361
 Iudaia 290
 Iugurta 305
 Iustinianus 400, 428, 435, 442, 456, 483, 488, 489

İ

iaspis 21
 İskender 4, 28-29, 57, 186, 193-194, 201-205, 211, 213, 216, 219, 222-223, 227, 240, 249-250, 308, 312, 390, 406-407, 498
 İskit 4, 9, 53, 61-64, 69, 71-72, 196-197, 240, 249, 269, 361, 379, 456, 460, 496
 istiridye 42, 411, 413, 418-419
 İtalya 155, 225, 254, 271, 282, 298, 301, 313, 322, 331, 354-356

K

Kadınlar Limanı (Balta Limanı) 10, 414, 462-463
 Kaikos (Bakırçay) 71, 231
 Kalas 203
 kalkan 137, 413, 418, 438
 Kalkhas 20, 435
 Kalkhedon 1-2, 4, 9-14, 17-25, 29, 32, 34-43, 45, 48-50, 54, 60, 62-63, 64, 66-67, 69-72, 90-93, 95, 98, 100, 102-123, 127-130, 138, 141, 143, 148-155, 157, 162, 170-171, 189-190, 193, 195, 201, 203-205, 208-215, 220-225, 231-236, 240, 244, 246-250, 254, 258, 263, 267, 269, 273-279, 283, 285, 287, 291, 293-

- 296, 304, 307, 309, 312, 317, 320, 322-323, 326, 328-329, 334-347, 352-357, 363-371, 374, 376, 382, 386, 389, 391, 393-396, 400, 404, 406, 410, 413-418, 421, 429-430, 452, 461, 465, 468-469, 475, 478, 480-491, 496-499, 502
- Kalkhedon Deresi 19, 20, 487
- Kalkhedon Herakleion'u 116, 118
- Kalkhedon'lular 23, 70, 106, 129, 154, 170, 235, 263, 275, 293, 312, 347, 354, 363, 377, 415, 461
- Kalkhedonia 20
- Kallatis 29, 72, 214, 239-241, 246, 249 -250, 370, 384, 500
- Kalles 243
- Kalligeiton 266, 371
- Kallimedes 263, 482
- Kallipolis (Gelibolu) 100
- Kallippos 99
- Kallisthenes 96, 99, 529
- Kalpe (Kerpe) 138, 139, 140
- Kalykadnos (Göksu) 291, 369, 381
- Kappadokia 28, 54, 202, 204, 212, 220 -222, 238, 288, 290, 300, 303, 306-307, 312, 321, 328, 334, 346
- Karadeniz 14-15, 17, 21, 23-24, 26, 28 -33, 35, 37-51, 54, 56-57, 60-62, 70 -72, 81, 84-85, 90, 92, 97-98, 102-107, 109, 111-112, 114, 128-129, 136-138, 144, 151-152, 156, 159, 162, 173-175, 188, 195, 201-202, 204, 207-208, 213-215, 221, 228, 238-246, 249-260, 263-264, 267-269, 284, 287, 291, 309, 328-330, 340-341, 345, 354, 376-385, 389, 391-395, 399, 401, 408-409, 411-417, 420, 423, 427, 455, 461, 463, 465-488, 490, 495-496, 498-500, 502
- Karandas (Fındıklı) 460
- Kardia (Bakla Burnu) 95, 172
- Karia 67, 69-71, 94, 128, 164, 203-204, 237, 281, 286, 290, 323
- Karia'lılar 67
- Karneios (Kasım) 373
- Kassandreia 223
- Kassandros 206, 208, 211, 213-214
- Kastor ve Polydeukes 35, 438
- Katangeion (Çubuklu) 414
- Kaunos 67, 107, 539
- Kerasos (Giresun) 28-29, 254
- Kerkyra 17, 101-102, 373
- Keroessa 6, 9-10, 417-418, 430, 492
- Kersobleptes 172
- Khabinas 164
- Khaironeia 314, 323
- Khalkides 460
- Khalkidike 171, 198
- Khalkis 17, 20-21, 36, 168, 288, 295
- Khalkitis/Demonesos (Heybeliada), 21, 22
- Khares 32, 49, 164-165, 167-168, 183, 188-191, 193
- Kharybdis 353
- Kheirisophos 136-138
- Khelai (Keçeli Liman) 462, 474-475
- Khemarrous 414
- Khersonesos (Gelibolu Yarımadası) 12, 61, 63, 71-72, 75, 95, 99-100, 118-120, 129, 135, 142, 146-149, 154, 171, 173-174, 176-179, 181, 194, 196, 198-199, 218, 276, 279, 287, 320, 350
- Khersonesos (Sivastopol) 29, 103, 364, 370
- Khionis 99
- Khios (Sakız) 69, 71, 82, 84, 99, 102, 106-108, 157, 159-169, 174, 185, 194, 197, 248, 253, 271-273, 279-281, 283, 354, 380-381, 387, 444, 498
- Khrysokemos (Beylerbeyi) 47
- Khrysokeras (Haliç) 6, 8, 13, 43, 48, 121, 191-192, 378, 407-408, 415-419, 423-424, 427-429, 445, 457-459, 463, 490
- Khrysopolis (Üsküdar), 8, 21, 30, 32-33, 37, 43, 49, 111-112, 114, 120, 130, 138, 141-143, 189-190, 258, 430, 451, 485-488
- Khrysorrhoas (Kavakdere) 466

- Kıbrıs 21, 67, 69, 78, 94-96, 156, 302, 348-351, 354, 372
 kılıç balığı 219, 411, 413-414, 417
 Kırım 31
 Kız Kulesi 415-416
 Kibyra (Göhlisar), 324
 Kieiros (Konuralp) 220, 231, 234-235, 246-247, 499
 Kiklad Adaları, 66, 73, 98, 148, 152, 278, 282
 Kikonion (Çengelköy yakınları) 37, 43, 57, 60, 416
 Kilikia 212, 286, 290
 Kilikia Pedias 302
 Kilikia Trakheia 212, 301-302
 Kimmeria Bosporos'u 29
 Kimon 77-79, 82, 83, 85, 87, 90, 94-95, 97, 362
 Kios/*Prusias ad mare* (Gemlik) 70, 121, 202, 204, 208, 241, 247, 273, 278, 285, 337-338
 Kition 95
 Klaros 274, 488
 Klazomenai (Urla) 156
 Kleandros 138, 139, 140, 141, 145
 Klearkhos 107, 109, 115, 122-124, 131-135, 137, 361, 369, 475
 Kleitos 208-212
 Kleon 98, 105, 443
 Kleonike 84-85
 Kleopatra 356, 540
 Knidos 107, 148, 150, 152, 157, 302, 387, 444, 497
 Kniphon 99
 Koes, Mytilene tiranı 63, 66-67
 Koiratadas 122, 126, 128, 144
 Kokkonas 488
 Kolkhis 5, 14, 24, 29, 36, 42, 253, 305, 354, 412, 414, 440, 461, 463, 465, 470, 473-475, 477
 Kollytos 155
 Kollytos'lu Thrasybulos 155
 Kolonai 87
 Kolophon (Değirmendere) 215
 Kommagene 290
 Kommontorios 228, 257
 Konon 129, 148-149, 158, 387-388
 Korakion (Fil Burnu) 373
 Kore Tapınağı 430, 445, 453
 Korinthos 17, 101, 201, 206, 270, 301, 371-373, 386-387, 390, 393, 395, 436-437, 447, 457, 467, 492, 496
 Kos 159, 164-165, 168-169, 174, 185, 212, 242, 248-249, 268-269, 354, 373, 498
 Kothon 266, 371
 Kotyora (Ordu) 28, 252
 Krateros 96, 204
 Kronos 20, 444, 488
 Ksanthippos 75
 Ksenogoras 474
 Ksenophantos 264
 Ksenophon 1, 28, 102, 109, 111-113, 115-116, 122, 124-126, 133, 136-150, 152, 154, 158, 160, 221, 253, 421, 425, 429, 435, 485-486
 Kserkses 40, 54, 56-57, 59, 73, 78-80, 88, 96
 Kurupedion 219, 221-222, 225-226, 235, 499
 Kutsal Dağ, 142, 147
 Kuzey İttifakı 220-221, 224-225, 231-234, 238-239, 242, 244-248, 270, 499, 500
 Küçük Asya 21, 23, 28, 30, 43, 62, 64, 70, 79, 82, 91, 105, 107, 119, 121, 135-136, 140, 147-149, 151, 154, 181, 183, 185, 201-202, 205-206, 213, 215, 219, 222, 226, 228-230, 233-234, 236-238, 249, 257-258, 261, 265-267, 269, 274, 276, 278, 282-291, 295, 298, 300, 303, 305-308, 312-313, 315, 317, 320-325, 331, 337, 339, 343, 352-354, 356, 379, 386, 392, 405, 496, 499
 Kyaneai 24, 38, 40, 42, 45, 54, 60, 97, 195, 400, 415, 420, 465, 467-474, 478, 480, 483
 Kybele 353, 440
 Kydaros (Alibeyköy Deresi) 5-6, 8, 13, 416, 418, 493
 Kykla 420, 449, 458

Kyme (Aliğa) 6, 67, 219, 235
 Kyparodes 462
 Kyrene 95, 302, 456
 Kyros 64, 73, 121, 135, 142-143, 146-147, 425, 429, 443, 456, 486
 Kyzikene 231
 Kyzikos (Erdek) 14, 17, 87, 100, 106-111, 113, 120, 122, 155, 157, 162, 170, 202, 206-208, 238, 248, 270, 278-279, 287, 291, 293, 297, 326, 337, 339-345, 381-383, 387, 389, 393, 401, 411, 422, 424, 440, 451, 462, 465, 485, 497, 499

L

Lade 71, 279
 Lakedaimon'lular, 83, 85, 87-88, 101, 105, 124, 128, 134, 140, 149, 154, 160, 363
 Lakhes 161
 Lamakhos 28, 105106
lamia 420
 Lamponion 66
 Lampsakos (Lapseki) 17, 19, 37, 70, 100, 107-108, 115-116, 128-131, 157, 170, 214-215, 284, 293, 338, 341, 365, 381-382, 387, 484, 497
 Laodike 304, 306
 Lasthenes/Leosthenes (İstinye) 195, 462-463
 Lausos 443
 Lembos 415
 Lemnos 66, 156, 165, 496
 Leon 178, 184-186, 193, 197, 455, 459
 Leonides 367
 Leonnatos 204
 Leonnorios 228-230, 234, 236-237, 257
 Leontikhos 154
 Leosthenes, Atinalı general 163
 Leosthenes, Megara'lı kahraman 462
 Leosthenion (İstinye) 10, 414, 462
 Leotykides 74-75
 Lepidus 356
 Lerna 457
 Lesbos 69-71, 82, 97, 99, 102, 106-107, 130, 152, 248, 320, 354, 364
 Lesbos'lular 69

Libya 95
 Lindos 443
 Lindos'lu Athena 448
liquorice 254
 Lucretius, Gaius 295
 Lucullus, Lucius Licinius 29, 72, 254, 306, 318, 320, 322-323, 331, 334-341, 343-477
 Luturios 228-230, 236-237, 257
 Lygos 24
 Lykaonia 300
Lykeios (Mayıs) 373
 Lykia 42, 94, 203-204, 286, 290, 301, 323-324, 354, 373, 466, 474, 490
 Lykia'lıların Limanı, 42, 466, 474, 490
 Lysandros 116, 127-130, 147, 159, 223, 363-364, 497
 Lysimakheia (Bolayır), 218, 222, 227, 230, 273, 278, 286-289
 Lysimakhos 204-206, 211-226, 230, 232, 235, 239-241, 245, 249-250, 269, 366, 384, 390-391, 394-396, 422, 498, 499
 Lysimakhos, Aristides'in babası 78
 Lysimakhos, Atinalı asker
 Lysippos 444

M

Madytioi 95
 Magius, Lucius 321
 Magnesia, Thessalia kenti 271
 Magnesia *ad Sipylum* (Manisa) 219, 289-290
 Magnopolis 346
 Magydos 328
 Maiandros (Menderes) Irmağı 290
 Maiotis, Paulus (Azak Denizi) 412
 Makedonya 4, 28, 62, 75, 86, 103-104, 170-208, 210, 213, 222-225, 227, 229-230, 233, 241-242, 244, 246-247, 249, 259, 263-264, 266, 269-273, 278-285, 288, 291, 294-296, 298-299, 315, 320, 350-352, 356, 367, 390, 423-424, 444, 456, 459, 479, 498, 500-501
Makhaneus (Aralık) 373
 Malakon 219

- Malia 97
Mallophorios (Eylül) 373
 Mandroklee 56-57, 59
 Mangana 424
 Manlius, Lucius 336
 Mantitheos 121
 Marathon 73
 Mardonios 73, 74, 75, 81, 475
 Marius, Gaius 313-314
 Marius, Marcus 338-339
 Marmara/Propontis 14-15, 17, 19, 22,
 24, 26, 31, 33, 38, 42-43, 45, 48-50,
 56-57, 62-64, 70-71, 90, 92, 100,
 104, 111, 117, 121, 142, 144, 146,
 149, 151-152, 161-162, 165, 171,
 179, 181, 189-190, 206-209, 218,
 242, 244-245, 247, 249, 251-252,
 256, 269, 276, 291, 297, 309, 320,
 338-339, 341, 359, 361, 379, 381,
 385, 399, 400-401, 405, 411, 413,
 416-417, 420-421, 423-424, 427-
 428, 436-437, 443, 445, 448, 466,
 483, 488, 496
mastix 253
 Maussollos 164
 Medeia 36, 253, 414, 462-463
 Medias 8
 Megabazos 12, 25, 62-65, 361
 Megabyzos 95
 Megalopolis 346
 Megara 7, 10-19, 21-24, 28, 54, 65, 72,
 86, 101-102, 104, 107, 115, 122, 125,
 133, 195, 221, 233, 359-360, 364,
 367-374, 385-387, 397-398, 401, 429
 -430, 451-453, 457-458, 460-464,
 491-492, 495-496,
melampodion 253
 Melias 404, 420, 457
 Menandros 204, 367, 435
 Menelaos 435
 Meniskos 394
 Mesembria (Nesebur) 29, 71-72, 104,
 384, 394, 496
 Messene 424
 Metellus, Quintus Caecilius 299
 Methone 103, 104, 550, 560
 Metopon (Tophane) 459, 490
 Metrodoros 309
 Mısır 58, 73, 95, 204-205, 212, 217,
 222-224, 226, 228, 238, 241-249,
 252, 255, 259, 265, 270-271, 273,
 277, 279, 281-283, 286, 301-302,
 308, 356, 375, 379-381, 392, 406,
 418, 440, 444, 450, 460, 489, 499
 Miletopolis (Melde) 428
 Miletopolitis/Apolloniatis (Ulubat) Gö-
 lü 344
 Miletos (Balat) 2, 6, 8-9, 11-14, 17-18,
 20, 23-24, 28, 32, 61, 63, 66, 68-71,
 74, 87, 97, 106-107, 109, 114, 189,
 193, 195, 221, 298-299, 348, 354,
 362, 369, 417, 424, 428, 432, 434,
 438, 445, 451, 453, 459, 462, 474,
 478, 481, 490, 493, 496
Milion 424, 437, 441-443
 Milo 353
 Miltiades 61, 63, 73, 78, 94, 95
 Milton (Telli Tabya) Burnu 464
 Mindaros 109, 111, 123
 Mingrelya 391
 Minucius Rufus 307, 309
 Mithradates I Ktistes 202, 204, 220-222,
 238-239, 246-247, 499
 Mithradates II 268
 Mithradates V Euergetes 300-301, 304
 Mithradates VI Eupator 29, 72, 253,
 299, 304-315, 317, 320-327, 330-
 347, 352, 354, 391, 501
 Mithrenes 202
 Mithrobates 120
 Molon 262
 Morzios 291
 Mossynoikoi 253, 255
 Murena, Lucius Licinius 323-325
 mürekkep balığı 413
 Müttetekler Savaşı, 164-169, 174, 185,
 189, 270-271, 313, 498
 Mykale 74, 75, 91
 Myndos (Gümüşlük) 444
 Myrileia'lılar 466

Mysia 36, 70-71, 121-122, 186, 209-210,
264, 268, 323, 338, 401, 422, 452,
462, 484

Mytilene 63, 66-67, 69, 130, 151, 160,
272-273, 320, 364

N

Naksos 66, 94, 98

Naspercene 255

Naupaktos 271

nautai 70

Neapolis 346, 463

Nemea 457, 558

Nemeia 200

Neon, Arsine'li 138-139

Neorion (Bahekapı) Limanı 428-429,
445

Nephele 475

Nereus 461

Nero, Gaius Claudius 323

Nikaia (Izmit) 283, 320, 337, 396, 421

Nikanor, Kassandros'un generali 208-
210, 212

Nikanor, Galat subay 261

Nikias Barışı 105

Nikobulos 427

Nikolokhos 154

Nikomedeia (İzmit) 19, 21, 320, 337,
340-341, 344-345, 400

Nikomedes I 19, 223-224, 231-238,
241-246, 248, 458, 264, 499, 500

Nikomedes II Epiphanes 297, 300

Nikomedes III Euergetes 237, 305-308

Nikomedes IV Philopator 307, 309, 312,
321, 326-327, 332

Nikomedes, Atinalı asker 99

Nikon 292-293

Nikopolis 346, 485

Nikostratos 99, 410, 524

Nil 60

Nudus, Publius Rutilius 335

Numidia 305

Nymphaion (Kalati) 29

Nymphaion (Umur Yeri) 483

O

Octavianus/Augustus 29, 355-357

Octavius, Gnaeus 313

Octavius, Lucius 328, 331

Odessos (Varna) 29, 103, 214, 384, 394

Odrys 150-151, 186, 228, 383-384

Odryses 9

Odysseus 435

Oinabazos 76

Oinoanda 324

Oksyrrhous (akal Burnu) 414

Olbia (Parutino) 29, 159, 393

Olgassys (İlgaz) Dağı 221

Olympia 200-201, 213, 222, 381, 444

Olympiodoros 133, 259, 369-370, 394

Olympos 390, 489

Olynthos 162, 175

Orkaorkos 238

Orkhomenos 315, 323

orkinos 410, 413

Orontes (Asi) Irmağı 202, 394

Oropos 458

Orpheus 35, 477, 484, 537

Orthosia Tapınağı 58, 452-453, 491

Otanes 64-65, 361, 496

Ouirios 37-38, 40-42, 47, 54, 56, 243,
263-264, 268, 416, 464, 477-481,
485, 490

P

palamut 48, 252-253, 396-397, 408-411,
413, 416-417, 419

Palinormikon (Fındıklı) 460

Pamphylia, 91, 94, 152, 203-204, 301-
302, 328, 354

Panamos 374

Paneion (Fener) Burnu 45, 467, 471

Panteikhion (Fil Burnu ile Keçeli ara-
sında) 400, 474

Pantheikhion (Pendik) 400

Panthoidas 134

Pantikapaion (Ker/Yeni Kale) 29

Paphlagonia 28, 30, 53, 137, 202-204,
219-221, 238, 290, 300, 305-306,
308, 321-322, 334, 346, 448, 488

Parion (Kemer Kalesi) 215

Paros 66

Partlar 308

Paryadres 252, 255

Patrokles 231

- Paulus, Lucius Aemilius 296, 302
Pausanias, Kleombrotos oğlu 74, 77, 80
-82, 475, 478
Pedasos 283
Peiraieus (Pire) 28, 114, 128, 131, 149,
160, 162, 280, 323
Pella 295
Peloponnesos 22, 25, 75, 77-78, 82-83,
86, 90, 97, 100, 102-116, 122, 124-
126, 129, 131, 147, 157-159, 187,
363, 388, 399, 424, 497
Pelops 355, 474
Peraia (Pera) 233-234, 281, 283
Perdikkas 104, 204, 205, 206
Pergamon 218, 225-226, 237-239, 245,
250, 260-261, 262, 269, 272-273,
278-284, 287-290, 294-300, 304,
321, 499-500
Pergamon Krallığı 304
Perge (Aksu) 328
Perikles 28, 97-99, 101-102, 105, 376,
386, 402, 435
Perinthos (Marmara Ereğlisi) 4, 63, 71,
111, 144, 146, 160, 165, 169, 171-
172, 175, 179-188, 190-191, 194-
195, 197, 199-200, 207, 279, 283-
284, 291, 341, 401, 423, 431, 498,
501
Perinthos'lular 165, 172, 179-180, 182,
200
Perkote (Erdağ?) 70, 154
Perperna 300
Pers 28-29
Persephone 430, 445, 491, 493
Perseus 294-296, 298-299, 457
Persia 75, 79
Persler 57, 64, 67, 71, 73, 75, 88, 91,
96, 106, 116, 136, 175, 456
Pescennius Niger, 427, 430
Pessinus 238, 353, 417
Petageitnios (Ocak) 373-374
Petra Dikaia (Kefeli Köy) 414, 463
Phaborinos 444
Phanagoreia (Tozer) 29
Phanias 99, 154
Pharmakias/Therapeia (Tarabya) 195,
414, 463
Pharnabazos 107, 109, 111, 113-123,
139, 141-142, 145-149, 152, 154-
155, 363
Pharnakeia/Kerasos (Giresun) 252, 408
Pharnakes I 29, 79, 269
Phaselis 96, 97, 328
Phasis 14, 29, 268, 325, 465, 473, 474
Pheidias 444, 449
Pheneus 22
Phidaleia 5, 8-9, 414
Phigalia 85
Philemporios 462
Philetairos 218, 225-226, 238-239, 410,
499
Philippi 356
Philippos II 4, 49-50, 86, 170-178, 180
-199, 201, 207, 367, 387, 423-424,
444, 456, 459, 498
Philippos V 259, 270-274, 276-285,
288, 291, 294, 501
Philippos III/Arrhidaios 204
Philippos (pseudo)/Andriskos 298- 299
Philippos, Lysimakhos ile Arsinoe'nin
oğlu 223
Philippos, 279 yılı kralı 230
Philistides 99
Philokomos 99
Philokrates 173, 187
Philokydes 121
Philotas 204
Phineus 24, 461, 466, 470, 472, 477
Phokaia (Foça), 17, 276-277
Phokion 190-191, 193-194, 198
Phokis 75, 97, 169-170, 186, 439
Phokis'liler 169-170, 186
Phorkyn 461
Phormion 381
Phosphorion/Phosphoros (Sirkeci İske-
lesi) 43, 192, 428-429, 444-445, 459
Phosphoros (Karataş Çiftliği) 466
Phrygia 10, 22, 32, 36, 53, 77, 139,
180, 183, 203-208, 219, 231, 234,
238, 261, 289, 300-301, 304, 312,

323, 335, 338, 417, 446, 464-465, 489
 Phryksos 415, 470, 478, 485
 Phthiotis 270
 Phyniks 108
 Pisidia 203, 323
 Pissuthnes 98
 Plakoton 446, 447
 Plataia 73-75, 79, 81, 91, 438-439, 475
 Plataia'lılar 73
 Pleistarkhos 74, 214-215
 Pleistoros 77
 Plouton 195, 238, 455-457
 Ploutonos Akra 195, 457
 Poimanenon 323
 Polikhnion 465
 Polydeukes Tapınağı 438
 Polyperkhon 205, 208
 Pompeius, Gnaeus Magnus 78, 211, 220, 306, 322, 331, 346-347, 349, 353-355, 435
 Pompeius, Quintus 327
 Pompeiopolis (Taşköprü) 346
 Pontos 13, 29, 30, 72, 82, 203-204, 219, 222, 238-239, 245-248, 251-253, 255, 268-269, 300, 304-309, 313-315, 321-322, 324-328, 330, 334-340, 343-347, 352, 354, 397, 499-500
 Popilius 307, 309
 Poros 135
 Poseidon 6, 8-10, 37, 82, 210, 240, 334, 370-371, 381, 391, 393-397, 406, 414, 418, 424, 430, 448-449, 451, 459, 474, 477, 478, 481, 484, 489, 490-493
 Poseidon Tapınağı 478, 490
 Potideia 162
 Praksiteles 444
 Priapos (Karabiga kalesi) 17, 109, 341
primigenius 15
 Prinassos 281
 Probalinthos 168
 Prokonnesos (Marmara Adası) 72, 116, 155, 244-446
 Proteus 461

provincia Asia 300, 304
 Prusa (Bursa) 337
 Prusias I 251, 259-260, 262-264, 266-268, 270, 278, 284-285, 290, 405, 500
 Prusias II 237, 296-297, 382
 Ptolemaios I Soter 204-206, 211-212, 217, 224, 238, 255, 392, 394, 422
 Ptolemaios II Philadelphos 223-226, 238, 241-245, 247, 249, 360, 392-393, 499
 Ptolemaios III Euergetes 229, 2443
 Ptolemaios IV Philopator 265, 270-271, 273, 277, 282
 Ptolemaios V Epiphanes 277-278, 282, 286, 288, 455
 Ptolemaios Keraunos 223-227, 231, 499
 Ptolemaios, Antigonos Monophthalmos'un yeğeni 212, 214
 Ptolemaios, Kıbrıs kralı 348-349
 Ptolemaios, Lysimakhos ile Arsinoe'nin oğlu 223
 Pulcher, Publius Clodius/Claudius 347-351, 353
 Pydna Ovası 296
 Pylai/Strobilos 401
 Pylaimenes 305-306, 308
 Pyrrhos 224-225, 435
 Pythia 12, 200, 274
 Python 176-178, 186, 197, 455

R

Rex, Quintus Marcius 348
 Rhamphias 107, 114, 131
 Rhea 440, 453, 465, 473
rhododendron ponticum 251
 Rhodos 35, 46, 97, 106-107, 128, 149-151, 157, 160-161, 163-165, 168-169, 174, 185, 194, 197, 238, 248-249, 251, 259-273, 278-295, 297, 301-302, 323, 348, 354, 369, 371, 373, 379, 382, 385, 387-388, 395, 406, 417, 451, 461, 465, 469-470, 472-475, 477, 484-485, 497-500
 Rhodos Peraia'sı 281
 Rhodos'lular 150, 165, 259, 263-266, 268, 278, 280-281, 295, 461

Rhodos'luların Limanı 461
 Rhyndakos (Orhaneli Çayı) 100, 428
 Roksane 204
 Romalılar 57, 226, 269, 272-273, 275, 282-290, 294-308, 313-314, 324-327, 330, 334-335, 337-338, 343, 379, 415, 467, 471, 479, 500
 Rutilius 321

S

Salamis 74, 81, 95-96, 438
 Samos (Sisam) 56, 59, 77, 82, 84, 97-99, 107-108, 130, 150, 157, 162-163, 165, 167, 213, 279, 295, 364-365, 387, 417, 444, 496-497
 Samothrake (Semadirek) 228, 344
 Sangarios (Sakarya) Irmağı 238, 253, 312, 338
 Sarapis 40-42, 47, 54, 263, 392, 465, 489
 Sardeis (Sart) 54, 63-64, 67, 69-74, 98, 203, 286, 290
 Sardunia 69
 Sarmatia 29
 Saron Sunağı 463
 Sarpedon 435
 Satyros 393
 Scipio, Lucius Cornelius, *Asiaticus* 288-290
 Scipio, Publius Cornelius, *Africanus* 281, 287-288
scordion/scordotis 254
 Seleukeia (Silifke) 291-293, 369, 380-381
 Seleukos I Nikator, 205, 211, 215-216, 218-225, 231-232, 287, 422, 486, 499
 Seleukos II Kallinikos 228, 261, 263, 265, 481
 Seleukos III Keraunos Soter 261
 Seleukos, korsan 341
 Selymbria (Silivri), 23-24, 71, 104, 111, 120, 135, 171, 401, 498
 Semystira (Eyüp), 6, 13, 418, 430, 492
 Semystira, adlı bir kadın/dadı 6
 Semystira, *nymphē* 8, 461
 Semystira Sunağı 6, 8, 418

Septimius Severus 11, 371, 398, 427, 430, 432-434, 436, 440, 443, 445, 449
 Sertorius 326-327, 331, 337-339
 Sesostiris 444
 Sestos (Akbaş Burnu) 35, 62, 75-77, 79, 100, 115, 129, 148-149, 152, 199, 264, 283
 Seuthes 141-142, 147, 150-151, 384
 Sicilya 16-17, 106-107, 109, 123, 306, 401, 417, 479
 Sidon 354
 Sigeion 92, 95, 215
 Sikyon 22, 457
 Silanus 305
 Simaithia 102, 464
 Simas Burnu 464
 Sinope (Sinop) 28, 29, 105, 137, 238, 244-245, 254, 268, 304, 334, 346, 393, 408
 Sipylos (Yamanlar) Dağı 219, 289
skaros, 418, 421
 Skedasias 451
 Skepsis (Kurşunlutepe) 309
 Skiron 420, 457
 Skiron Kayaları 420
skylla 420
 Skyllis 443
 Skythia 29, 71, 196, 468
 Smaragdites (Zümrüt Dağı) 20
smaragdus/berilium 20, 21
 Smyrna (İzmir) 275, 284, 300, 354
 Sokrates 193
 Sokrates, Khrestos 307
 Sparta 11, 19, 58, 74-89, 98, 100-110, 114-117, 119, 122-124, 126-131, 134-136, 138, 140, 144, 147-152, 154, 156-160, 169-170, 362-364, 366, 385, 387-388, 399, 429, 438, 452, 478, 496, 497, 502
sphendonetai 70
spikenard 253
 Steropaios 463
 Strategion 370, 424, 432, 445-446
 Stratonikeia (Eskihisar) 300
 Strobilos/Pylai 401

Stroibos 9
 Sulla, Cornelius 303, 313-315, 317-318,
 320-326, 331, 458
 Susa 53-54, 64, 66, 69, 74, 96
 Sykai/Galata 415, 458
symmakhia 91, 157, 245, 248, 273,
 387
Symplegades 468, 473
synagoros 292-293, 368
 Synnada 215
synoikismos 15, 16
 Syrakusai 106, 155, 479
 Syria 53, 205, 216, 218, 261, 278, 282,
 298
 Syria Koile 278, 282, 286

T

Taksiles 334
 Tanaïs (Don) 29
 Tangara 28
 Tektosages 238
 Teleutias 150
 Temesileos 28, 105
 Temnos 297
 Tenedos (Bozcaada) 155, 170, 195, 276
 -277, 344, 483, 485
 Teukros 462
 Thasos (Taşöz) 22, 95, 150, 152, 177,
 418, 461
 Theagenes 17, 359
 Thebai 19, 116, 144, 158-161, 164, 169-
 171, 202, 270, 283, 446-447, 498
 Themiskyra 252-253
 Themistokles 74, 77, 88
 Theodosia (Feodosiya) 29
 Theogenes 121
 Theokles 393
 Theramenes 49, 111-121, 124-126
 Therapeia/Pharmakias (Tarabya) 463
 Therimakhos 151
 Thermopylai 74, 288-289
 Thermus, Quintus Minucius 317, 320
 Thessalia 74-75, 97, 169, 170, 173, 203,
 213-214, 271, 298, 314-315, 354
 Thibron 147
 Thrakion 125-126, 143, 363, 424-425,
 445

Thrasybulos, Steiria'lı 109, 113, 125,
 150-154, 364, 378, 497
 Thrasybulos, Kollytos'lu 155
 Thrasyllus 113, 115-116, 118, 123, 125
 Thrasmakhos 127, 193
 Thyateira (Akhisar) 297, 321, 323, 418
 Thynia 235, 247
 Tiberius 343, 397
 Tiboiters 242, 263-264, 266, 268
 Tieion (Filyos) 218, 220, 231, 234-235,
 246-248, 499
 Tigranes 303
 Timonitidos 334
 Timotheos 162, 165, 167, 498
 Tiribazos 154, 156
 Tissaphernes 136, 147
 Tolistobogoi 238, 241
 Tomis 29, 72, 239
 Tomoi 384, 393
 ton balığı, 253, 408-410, 413, 416
 Topoi 424
 Torone 162
 Traianus 383, 398, 409, 448
 Trakya 4-8, 10, 13-14, 19, 23-24, 26,
 29, 33-34, 36-37, 45, 50, 53, 60, 62,
 64, 69, 71-76, 78, 83, 97, 102, 105-
 106, 113, 116, 121, 124, 126, 130,
 134, 137-138, 142, 144-145, 147,
 150-151, 155, 171-177, 195, 198,
 201, 213, 216, 219, 222-223, 225,
 226, 229-230, 233, 236, 247, 254,
 256, 258, 276, 278-279, 282, 286-
 287, 291, 298, 312, 320, 361, 364,
 379-380, 382, 384, 391, 397-399,
 405, 423, 425, 427, 440, 442, 451,
 454, 459
 Trakyahılar 11, 26, 75-76, 117, 131, 134,
 138, 171, 201, 256-258, 266, 286,
 291, 382-384, 399, 405, 466
 Trapezus 28-29, 136, 202, 252, 408
 Triarius 344
 Tribal 197, 201
trierarkhos 70
 Triparadeisos 205
 Tription Burnu 464
tritium 254

Troas 87, 154, 231, 233, 237, 320, 326
Troia/Troya 5, 9, 20, 35, 129, 343, 446-447, 458, 462
Trokmoi 238, 353
Tyliis 228, 257-258, 266, 382, 395, 499-500
Tyras 29
Tyros 286, 354

U

uskumru 411-412

V

Valerianus, Publius Licinius 398
venena 254
Verres, Gaius 348, 479
Voconius, 344-345

Y

yayın balığı 421
yunus 158, 253, 386, 388-389, 391, 393-394, 396, 407, 409, 420, 460

Z

Zama 281
Zeilas 241-243, 248, 264
Zela (Zile) 346
Zeieia (Sarıköy) 343
Zeusippos Hamamı 432-435
Zeus 5, 37-42, 47, 54, 56, 85, 236, 243, 263-264, 268, 281, 371, 400, 416-417, 430, 434, 444, 445, 448-449, 453, 457, 463-464, 468, 474, 477-481, 484, 488-489, 490
Zeus Ammon 390
Zeus Burnu, 40, 467, 474
Zeus *Ourios* 40-41, 54, 263, 477-480
Zeus Stratios 334
Zipoites 212, 224, 232, 234-237, 245, 247
Zypoites 19